

TÜRKİYE CUMHURİYET
MERKEZ BANKASI

Ödemeler Dengesi Raporu 2015-III

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi

İstiklâl Cad. 10 Ulus, 06100 Ankara, Türkiye

Editörler

Ahmet Adnan EKEN, Adnan.Eken@tcmb.gov.tr

Gülbin ŞAHİNBEYOĞLU, Gulbin.Sahinbeyoglu@tcmb.gov.tr

Hazırlayanlar

Barış BABAĞLU, Baris.Babaoglu@tcmb.gov.tr

Olca Yücel ÇULHA, Olca.Emir@tcmb.gov.tr

Serdar ERKİLİÇ, Serdar.Erkilic@tcmb.gov.tr

Evrin GÜRLER, Evrin.Gurler@tcmb.gov.tr

Yasemin KANMAZ, Yasemin.Yaman@tcmb.gov.tr

Osman Çağatay MUTLU, Cagatay.Mutlu@tcmb.gov.tr

Demet ŞENOĞLU, Demet.Senoglu@tcmb.gov.tr

Elif ÖZCAN TOK, Elif.Tok@tcmb.gov.tr

İÇİNDEKİLER

GENEL DEĞERLENDİRME 04

1. CARI İŞLEMLER HESABI 07

1.1. Mal İhracatı	08
1.2. Mal İthalatı	09
1.3. Reel Döviz Kuru Gelişmeleri	09
1.4. Küresel Konum.....	10
1.5. Dış Ticaret Hadleri	10
1.6. Hizmetler Hesabı	11
1.7. Birincil Gelir Dengesi	20
1.8. İkincil Gelir Dengesi	20

2. FİNANS HESABI 21

2.1. Doğrudan Yatırımlar.....	22
2.2. Portföy Yatırımları.....	23
2.3. Krediler ve Mevduat.....	24

3. EK TABLOLAR 33

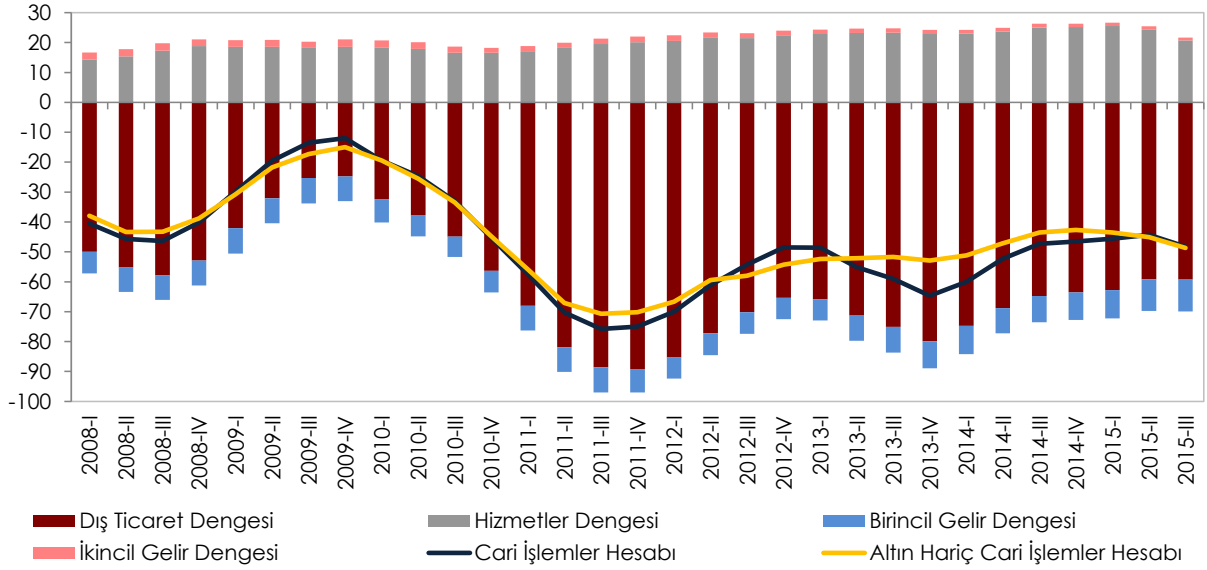
KUTULAR

Kutu 1. Seyahat Gelirindeki Gelişmeler.....	12
Kutu 2. Türkiye ile Rusya Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Ödemeler Dengesi İstatistikleri Açısından Değerlendirilmesi	15
Kutu 3. Brüt Uluslararası Rezervlerdeki Değişimin Temel Unsurları	27
Kutu 4. Net Hata ve Noksan: 2008 Yılı ve Sonrası	29

Genel Değerlendirme

Cari işlemler açığı, 2015 yılı üçüncü çeyreğinde daralma eğilimini hızlandırarak devam ettirmiştir. Cari açık ve altın hariç cari açık bu dönemde paralel hareket etmiştir. Enerji ürünleri ithalatındaki gerileme, cari açığı iyileşmenin temel nedenini oluşturmuştur. Hizmetler dengesi ise net seyahat gelirlerinde ortaya çıkan düşüşün etkisiyle cari açığın azalma eğilimine yaptığı olumlu katkıyı azaltmıştır (Grafik 1).

Grafik 1. Cari İşlemler Hesabı ve Alt Kalemleri
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB).

Altın hariç ihracat yılın üçüncü çeyreğinde azalış eğiliminde olmuştur. Bölge ülkelerinde ortaya çıkan jeopolitik ve ekonomik gelişmeler nedeniyle Irak'a ve Rusya'ya yapılan ihracatın yüksek oranda gerilemesi ile euro/ABD doları paritesindeki gelişmeler, ihracatın bu çeyrekteki azalış eğiliminin temel nedenlerini oluşturmuştur. Diğer taraftan, Rus rublesinde görülen önemli değer kaybına paralel olarak bavul ticareti gelirleri bu çeyrekte, geçen yılın aynı çeyreğine göre, azalışını devam ettirmiştir. Altın ihracatı ise geçen senenin aynı dönemine göre artış göstermiştir.

Altın hariç tutulduğunda, ithalat harcamalarında geçen yılın üçüncü çeyreğinde başlayan azalış eğilimi bu yılın üçüncü çeyreğinde hızlanarak devam etmiştir. Düşen enerji fiyatlarının enerji ithalat faturasını düşürmesi, ithalattaki gerilemenin temel nedenini oluşturmuştur. Altın ithalatı ise, bu çeyrekte, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre bir miktar artmıştır.

Cari işlemler hesabının dış ticaretten sonra en önemli belirleyicisi olan hizmetler kalemi, yılın üçüncü çeyreğinde azalma eğiliminde olmuştur. Üçüncü çeyrekte Rusya'dan gelen turist sayısında görülen önemli düşüşe rağmen, Almanya, İran gibi diğer ülkelere gelen turist sayısındaki artış ile toplam gelen turist sayısındaki gerileme sınırlı olmuştur. Ancak, gerek ortalama paket tur harcamasında görülen azalış, gerekse euro ve rublenin değer kaybetmesinin yol açtığı olumsuz parite etkisi ile net seyahat gelirleri önemli oranda düşüş göstermiştir. Bu durum, hizmet gelirlerinin azalış eğilimine girmesinin en önemli nedeni olmuştur.

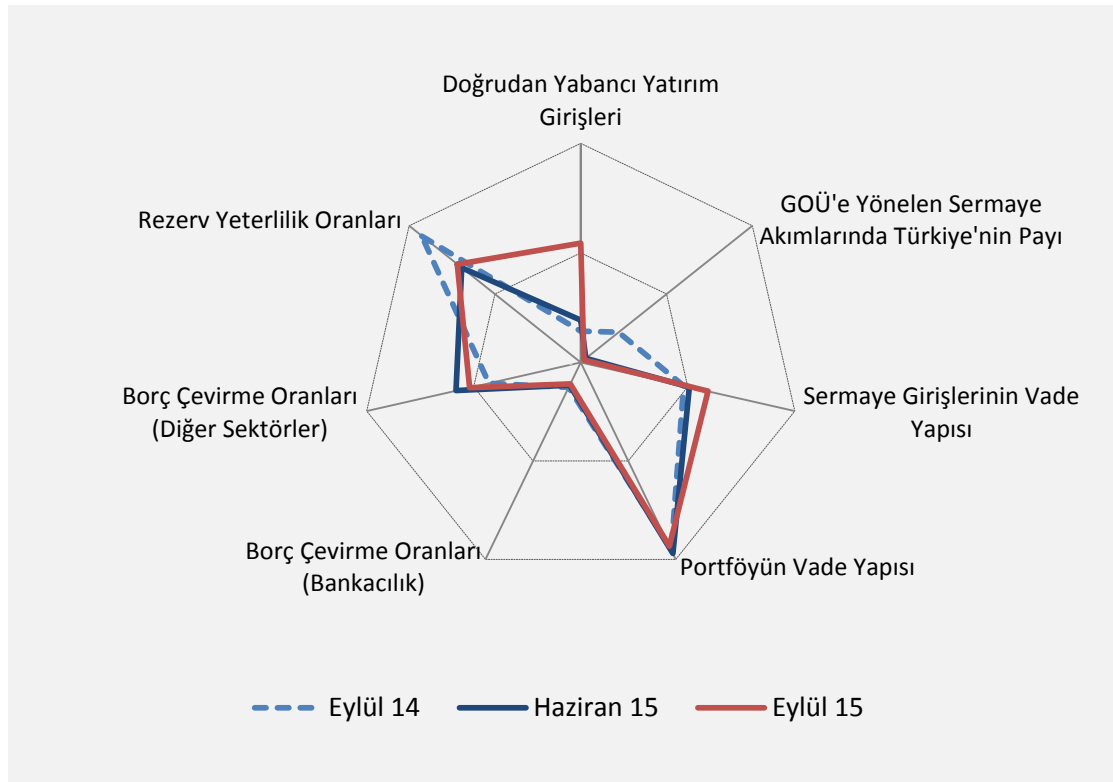
Cari İşlemler Hesabının Finansmanı

2015 yılının üçüncü çeyreği, küresel risk iştahının değişken seyrettiği bir dönem olmuştur. Küresel iktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyrin ve ayrışmanın devam etmesinin yanı sıra, para politikalarındaki belirsizliklerin yol açtığı finansal oynaklık, bu dönemde küresel risk iştahını olumsuz etkileyen temel faktörler olmuştur. Diğer taraftan, Suriye’de süregelen olumsuz jeopolitik siyasi gelişmelerin bu dönemde de yoğun olarak devam etmesi, finans hareketlerine etki eden ülkemize özgü bir unsur olarak öne çıkmıştır.

Ödemeler dengesi finans hesabına ana başlıklar itibarıyla bakıldığında, 2014 yılı başından bugüne süre gelen doğrudan yatırım girişlerindeki düşük düzeydeki yatay seyir, 2015 yılının üçüncü çeyreğinde büyük tutarlı birkaç girişinde etkisiyle yerini artışa bırakmıştır. Portföy yatırımları ise, küresel risk iştahındaki kötüleşmeye paralel, çıkış yönlü hareket etmeye devam etmiştir. Diğer yatırım girişlerinde ise gerek bankacılık gerek diğer sektörlerin tahvil dahil borç çevirme oranları, bir önceki çeyreğe göre bir miktar azalmasına rağmen, 100 düzeyinin üstündeki seviyelerini korumuştur.

Finansman unsurlarının kalitesi yönünden bakıldığında; doğrudan yabancı yatırım girişleri önceki çeyreğe ve bir yıl öncenin aynı dönemine göre önemli oranda iyileşirken, diğer tüm unsurların bir önceki çeyreğe yakın düzeyde gerçekleştiği gözlenmektedir (Grafik 2).

Grafik 2: Cari Açık Finansman Kalitesinin Makro Gösterimi*

Kaynak: TCMB.

* Dışarıya doğru genişleme iyileşmeyi yansıtmaktadır.

Doğrudan yatırım girişlerinde, geçen çeyrekte görülen yavaşlama bu çeyrekte yerini artışa bırakmıştır. Bu durum, doğrudan yatırımlarda genel bir eğilim değişikliğinden ziyade, büyük miktarlı az sayıda işlemin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir (Grafik 3).

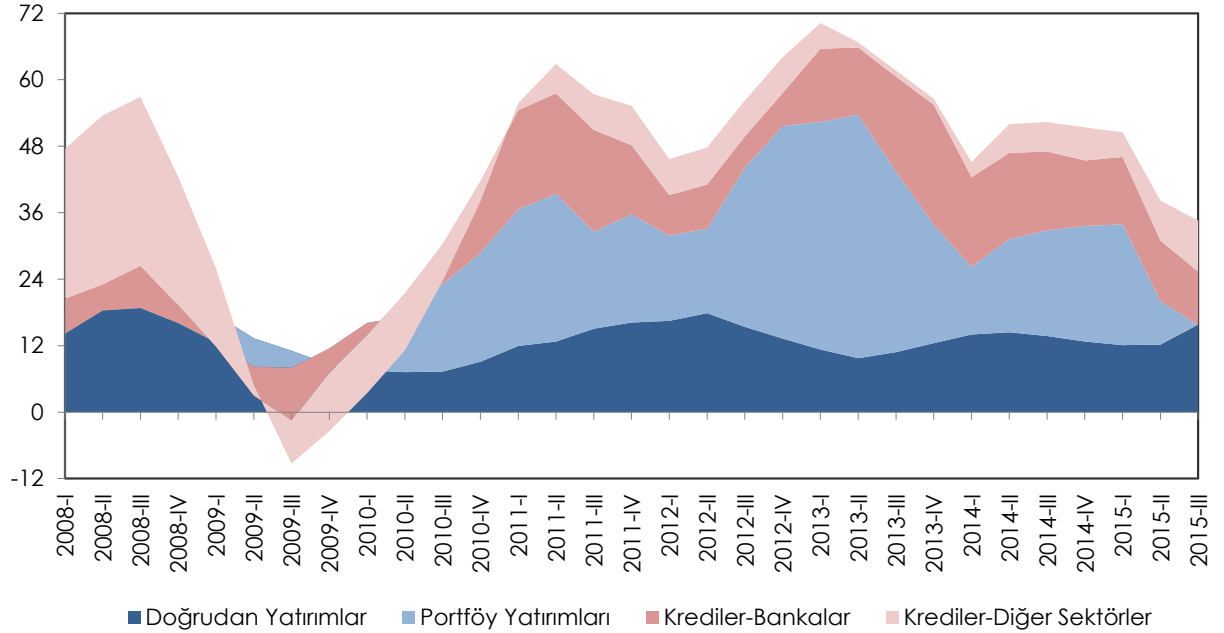
Bu çeyrekte, Avrupa Birliği (AB)'nin yanı sıra enerji ihracatçısı ülkelere büyümeye yönelik ortaya çıkan endişeler, gelişmekte olan ülkelere yönelik portföy akımlarına etki eden temel unsurlardır.

Enstrüman bazında bakıldığında, dönem toplamında, hisse senetleri ve borç senetleri dahil olmak üzere hemen tüm ana kalemlerde net çıkışlar gerçekleşmiştir.

Gerek bankacılık sektörünün gerekse diğer sektörlerin yurt dışından kredi türü borçlanmalarında, 2015 yılı üçüncü çeyreğinde arz yönlü bir kısıt gözlenmemektedir. Bu dönemde bankacılık sektörü toplamda net borçlanıcı olurken, yılın ilk çeyreğinde başlayan kısa vadeli kredi borçlanmasından uzun vadeli borçlanmaya kayış, bu dönemde de devam etmiştir. Bu gelişmede, TCMB'nin bankaların yurt dışı borçlanmalarının vadesini uzatmaya yönelik yaptığı düzenlemelerin etkisi olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, diğer sektörler, ağırlığı uzun vadede olmakla birlikte hem kısa, hem uzun vadeli kredilerde net borçlanıcı yönde hareket etmişlerdir. Her iki sektörün borç çevirme oranları, yılın üçüncü çeyreğinde 100'ün üzerinde seyretmeye devam etmiştir.

Yılın ilk iki çeyreğinde azalma eğiliminde olan TCMB rezerv varlıkları, üçüncü çeyrekte özellikle Temmuz ayında görülen sermaye girişlerinin etkisi ile artmıştır.

Grafik 3. Finans Hesabı Alt Kalemleri (Yükümlülükler)
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

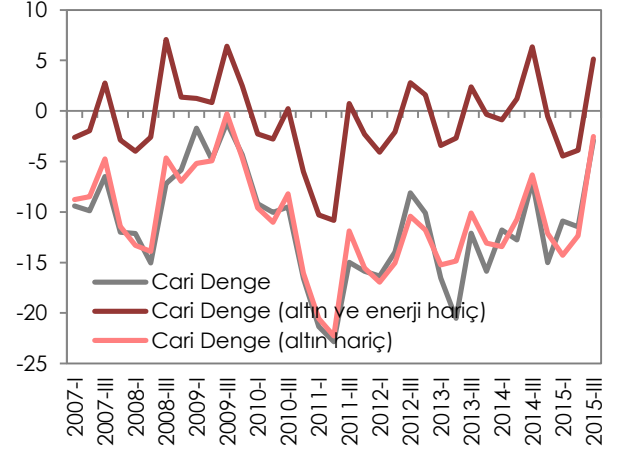

2015 yılı üçüncü çeyreğinde cari işlemler açığı bir önceki yılın aynı çeyreğine göre 4,1 milyar ABD doları iyileşme göstermiş ve 2,9 milyar ABD doları düzeyine gerilemiştir. Bu çeyrekte ham petrol fiyatlarındaki düşüşün etkisi ile enerji ithalatı faturasının yaklaşık 5 milyar ABD doları azalması cari işlemler dengesindeki iyileşmeyi destekleyen en önemli gelişme olmuştur. Öte yandan seyahat gelirlerindeki yaklaşık 1 milyar ABD doları tutarındaki azalış cari işlemler dengesindeki iyileşmeyi sınırlandırmıştır. Son yıllarda cari açık üzerinde etkili olabilen net altın ihracatında ise bu çeyrekte belirgin bir değişim görülmemiştir.

Bu gelişmeler çerçevesinde 12-ay birikimli cari açıkta da bir iyileşme eğilimi görülmüştür. Üçüncü çeyrek itibarıyla yıllık cari açık 40,3 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşirken, cari açığın GSYİH içindeki payı yüzde 5,4'e gerilemiştir. Öte yandan, iktisadi faaliyetteki görece canlı görünümüne paralel olarak altın ve enerji hariç cari işlemler dengesi bir miktar bozulma göstermiştir.

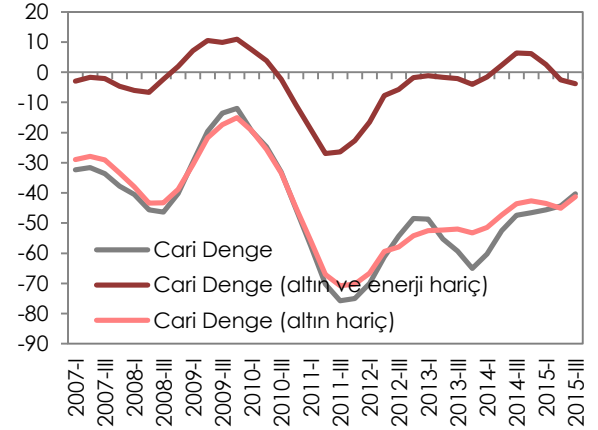
Cari açığın temel belirleyicisi olan dış ticaret açığı (altın hariç) yılın üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre 3,8 milyar ABD doları azalmış ve 11,6 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. İthalatın ihracata göre daha hızlı düşmesi dış ticaret dengesinin iyileşmesinde temel faktör olmuştur. Altın hariç ihracat 2014 yılının üçüncü çeyreğine kıyasla 6,1 milyar ABD doları, ithalat ise 9,9 milyar ABD doları düşmüştür. Diğer taraftan, dış ticaret gelişmelerinde euro/dolar paritesindeki gelişmelerin etkisi ikinci çeyreğe göre azalsa da devam etmiştir.

Grafik 1. Cari İşlemler Dengesi
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

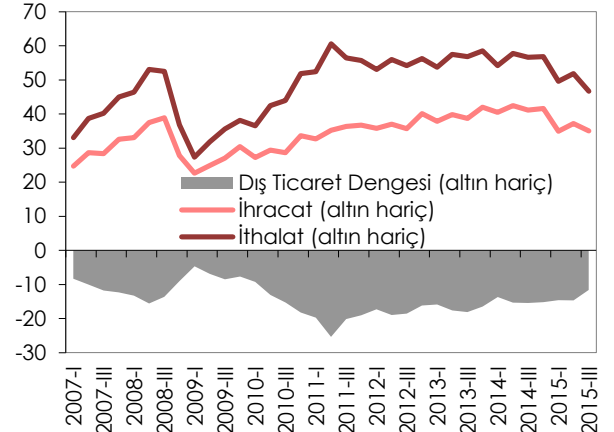
Kaynak: TCMB.

Grafik 2. Cari İşlemler Dengesi
(çeyreklik, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 3. Dış Ticaret Dengesi (Altın hariç)
(çeyreklik, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

1.1 Mal İhracatı

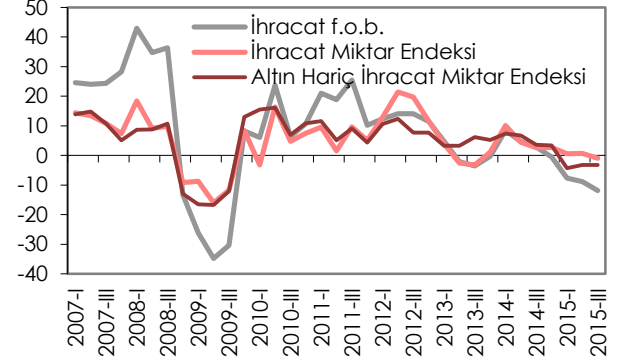
2015 yılı üçüncü çeyreğinde, AB ülkelerindeki toparlanmanın ihracatı olumlu etkilemesine rağmen, euro/dolar paritesindeki düşüş ile Rusya ve Irak kaynaklı olumsuz jeopolitik gelişmelerin etkileri nedeniyle ihracat düşüş göstermiştir. Nominal ihracat 2014 yılı üçüncü çeyreğine kıyasla yüzde 11,9, reel olarak yıllık yüzde 0,9 oranında düşmüştür. Altın hariç ihracat ise yıllık yüzde 3,2 oranında düşüş göstermiştir.

Mevsimsellikten arındırılmış verilere göre, yılın üçüncü çeyreğinde ihracat düşüş eğilimini sürdürürken, altın hariç ihracat daha yatay bir seyir izlemiştir. Mevsimsel etkilerden arındırılmış altın hariç ihracat üçüncü çeyrekte bir önceki çeyreğe göre yüzde 1,3 gerilerken, toplam ihracattaki gerileme yüzde 2,7 olmuştur.

AB ülkelerinin altın hariç ihracat içindeki payı üçüncü çeyrekte artarken, Orta Doğu ve Afrika (ODA) ülkelerinin payı düşmüştür. Yılın üçüncü çeyreğinde, AB ülkelerinin Türkiye'nin toplam altın hariç ihracatı içindeki payı yüzde 46,2, Orta Doğu ve Afrika (ODA) ülkelerinin payı yüzde ise yüzde 30,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, Rusya ve Ukrayna'nın da yer aldığı Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine yapılan ihracatın payı yıllık 2,3 puan düşüşle yüzde 6,6 seviyesine gerilemiştir.

Türkiye'nin ihracat pazarlarındaki büyüme küresel büyümenin sınırlı düzeyde de olsa altında kalmaya devam etmiştir. Türkiye'nin ihracat pazarlarını oluşturan ülkelerdeki ekonomik büyüme oranı 2015 yılı üçüncü çeyreğinde yıllık yüzde 1,8 oranında artarken, aynı dönemde küresel büyüme oranı ise yüzde 2,15 seviyesinde gerçekleşmiştir.

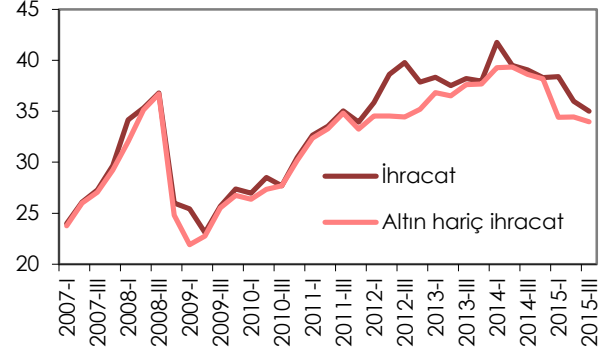
Grafik 4. Nominal İhracat ve İhracat Miktar Endeksleri
(yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TÜİK.

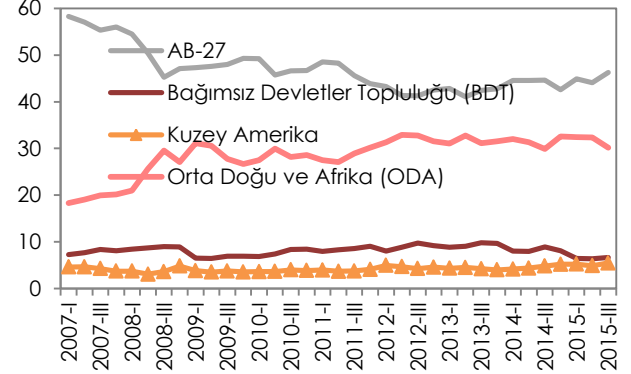
Grafik 5. Altın Dahil ve Hariç İhracat

(mevsimsellikten arındırılmış, çeyreklik, milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK.

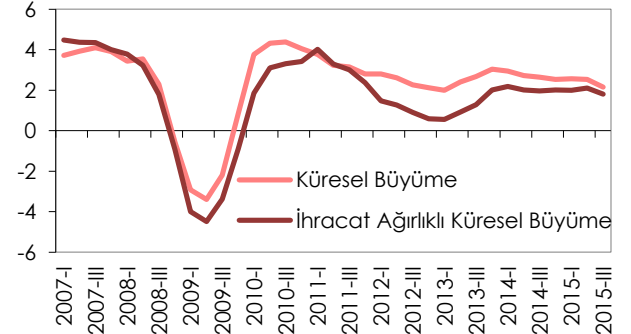
Grafik 6. İhracatta Seçilmiş Bölge Payları (Altın hariç)
(yüzde)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 7. Dış Talep Göstergeleri

(yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TCMB.

1.2 Mal İthalatı

2015 yılı üçüncü çeyreğinde ithalat belirgin bir düşüş göstermiştir. Görel olarak canlı iç talep koşullarına rağmen, euro/dolar paritesindeki düşüş ve başta enerji fiyatları olmak üzere ithalat fiyatlarındaki gerileme ithalattaki azalışa neden olmuştur. Nominal ithalat yıllık yüzde 17,4 düşerken, reel olarak yüzde 0,3 oranında düşmüştür. Altın ve enerji hariç bakıldığında ise ithalat reel olarak yüzde 2,7 oranında azalmıştır.

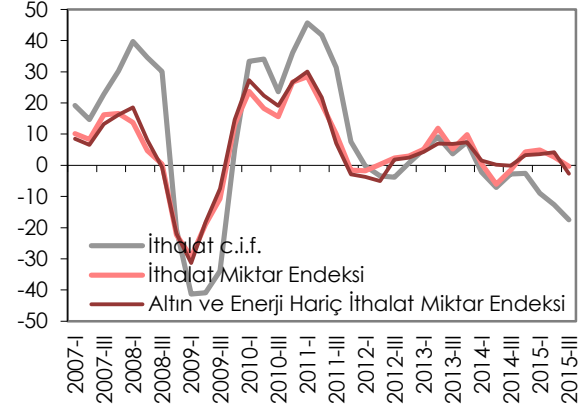
Mevsimsellikten arındırılmış verilere bakıldığında da 2015 yılı üçüncü çeyreğinde ithalatta belirgin bir düşüş eğilimi görülmektedir. Bu dönemde bir miktar yüksek altın ithalatı olsa da, altın ve enerji hariç ithalat bir önceki çeyreğe göre yüzde 4,9 oranında düşüş göstermiştir.

1.3 Reel Döviz Kuru Gelişmeleri

Reel kur endekslerinde, 2015 yılı başından itibaren görülen düşme eğilimi yılın üçüncü çeyreğinde de devam etmiştir. Reel kur endekslerindeki düşüş büyük ölçüde nominal kur hareketlerinden kaynaklanmaktadır.

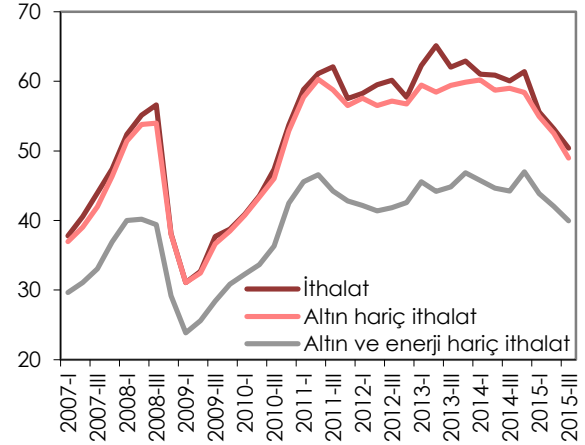
Yılın üçüncü çeyreğinde Türk lirasında gözlenen reel değer kaybı hem gelişmiş ülkelere hem de gelişmekte olan ülkelere karşı gerçekleşmiştir. Söz konusu değer kaybına rağmen, gelişmiş ülkeler alt endeksi 100 puanın üzerinde seyretmeye, dolayısıyla Türk lirası söz konusu ülke grubuna karşı değerli kalmaya devam etmiştir.

Grafik 8. Nominal İthalat ve İthalat Miktar Endeksleri
(yıllık yüzde değişim)

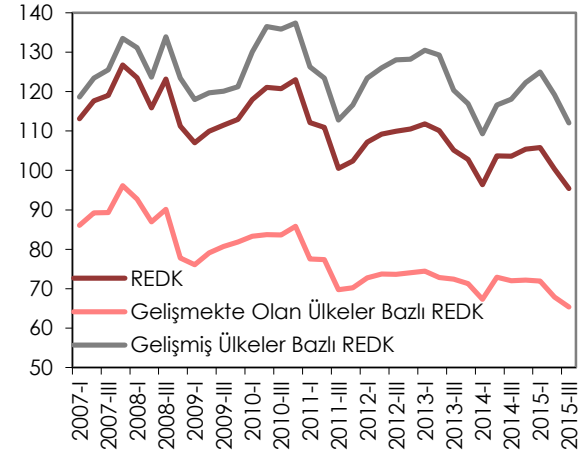
Kaynak: TÜİK.

Grafik 9. Enerji ve Altın Hariç İthalat
(Mevsimsellikten arındırılmış, çeyreklik, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 10. Reel Efektif Döviz Kurları (REDK)
(TÜFE bazlı, 2003=100)

Kaynak: TCMB.

1.4 Küresel Konum

Dünya Ticaret Örgütü'nden elde edilen geçici verilere göre dünya ihracatı 2015 yılının üçüncü çeyreğinde de gerilemiştir. Bu dönemde dünya ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 14,4 oranında daralmıştır. Reel olarak ise ihracat yüzde 0,5 oranında artmıştır. Dünya ticaretinin yüzde 30 oranında euro cinsinden yapıldığı göz önüne alındığında, nominal ihracattaki gerilemede fiyat düşüşleri yanında euro/dolar paritesindeki gelişmelerin de belirleyici olduğu düşünülmektedir.

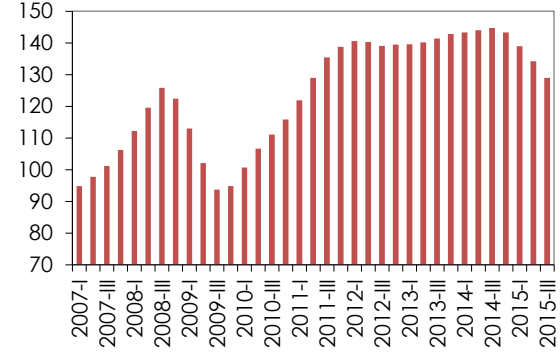
Dünya Ticaret Örgütü verileri Türkiye'nin dünya ithalatı ve ihracatı içindeki paylarında belirgin bir değişim olmadığına işaret etmektedir. 2015 yılı üçüncü çeyreğinde de Türkiye'nin dünya ithalatı içindeki payı yüzde 1,3, dünya ihracatı içindeki payı ise yüzde 0,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

1.4 Dış Ticaret Hadleri

Gerek ihracat gerekse ithalat fiyatlarında süregelen düşüş eğilimi 2015 yılı üçüncü çeyreğinde devam etmiştir. 2015 yılı üçüncü çeyreğinde ihracat fiyatları bir önceki yıla göre yüzde 10,9, ithalat fiyatları ise yüzde 17,2 oranında gerilemiştir. Başta petrol olmak üzere enerji fiyatlarındaki düşüşler ihracat ve ithalat fiyatlarındaki düşüşlerde etkili olmuş, fiyat düşüşleri tüm alt sektörlerde görülmüştür.

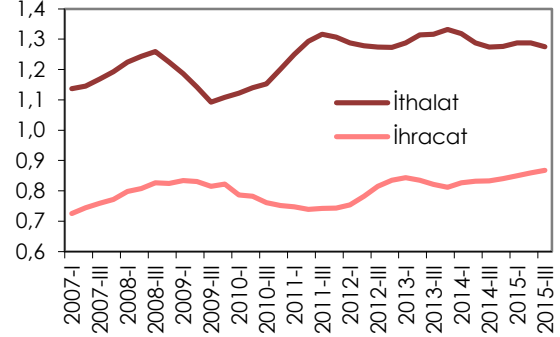
Temel olarak ithalat fiyatlarındaki gerilemeye bağlı olarak 2012 yılı ortalarından itibaren yükselmekte olan dış ticaret hadleri, 2015 yılının üçüncü çeyreğinde de bu eğilimini sürdürmüştür. Enerji ve altın dışlandığında ise dış ticaret hadlerindeki yükselişin daha yavaş ve kademeli olduğu görülmektedir. Dış ticaret hadleri yılın üçüncü çeyreğinde yıllık yüzde 7,6 puan artışla 108,1 değerini alırken, altın ve enerji hariç incelendiğinde bir önceki yıldaki değerini koruduğu gözlenmiştir

Grafik 11. Dünya İhracatı
(yıllıklandırılmış, 2007=100)

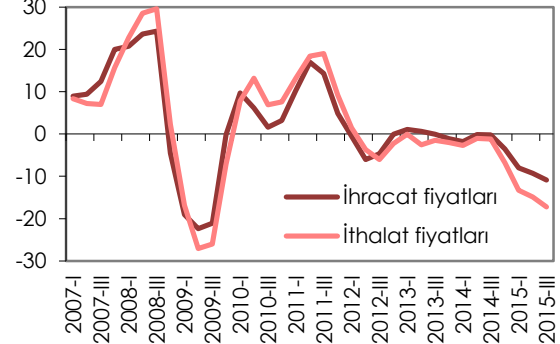
Kaynak: DTÖ.

Grafik 12. Türkiye'nin Dünya Ticareti İçindeki Payı
(yüzde)

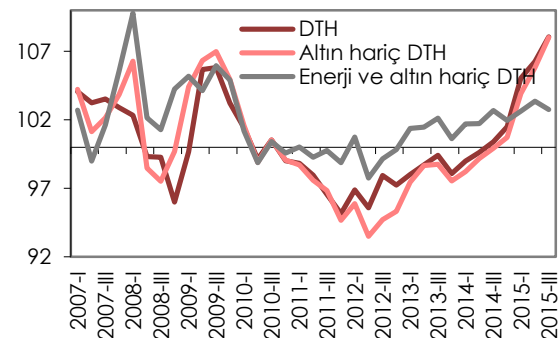
Kaynak: DTÖ.

Grafik 13. İhracat ve İthalat Fiyatları
(yıllık yüzde değişim)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 14. Dış Ticaret Hadleri (DTH)
(2010=100)

Kaynak: TÜİK.

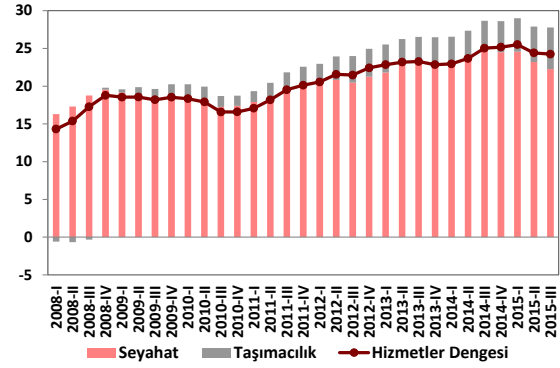
1.6 Hizmetler Hesabı

Cari işlemler hesabının dış ticaretten sonra en önemli belirleyicisi olan hizmetler kalemi, yılın üçüncü çeyreğinde azalma eğiliminde olmuştur. Üçüncü çeyrekte Rusya'dan gelen turist sayısında görülen önemli düşüğe rağmen, Almanya, İran gibi diğer ülkelerden gelen turist sayısındaki artış ile toplamda gelen turist sayısı sınırlı bir düşüş göstermiştir. Ancak, gerek ortalama paket tur harcamasında görülen azalış, gerekse euro ve rublenin değer kaybetmesinin yol açtığı olumsuz parite etkisi ile net seyahat gelirleri önemli oranda düşüş göstermiştir. Bu durum, hizmet gelirlerinin azalış eğilimine girmesinin en önemli nedeni olmuştur (Kutu 1).

Hizmetler dengesi altında yer alan taşımacılık kalemindeki geçen yılın aynı dönemine göre görülen artışa rağmen, aynı dönemde seyahat kalemindeki gerilemenin etkisi ile hizmetler kaleminin cari işlemler hesabına verdiği katkı azalmıştır. 2015 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre seyahat gelirlerinde yüzde 6,2 azalış, seyahat giderlerinde ise yüzde 20,9 oranında artış gözlenmiştir. Sonuç olarak, 2015 yılının üçüncü çeyreğinde net seyahat gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9,1 azalarak 9,2 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, turist sayısı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 0,7 oranında artış göstermiştir. Ülke grupları olarak bakıldığında, üçüncü çeyrekte geçen yılın aynı dönemine göre oransal olarak en büyük artış Asya ve Afrika kıtasından gelen turist sayılarında gerçekleşirken, en büyük azalış Bağımsız Devletler Topluluğu (özellikle Rusya) ülkelerinden gelen turist sayılarında yaşanmıştır (Kutu 2).

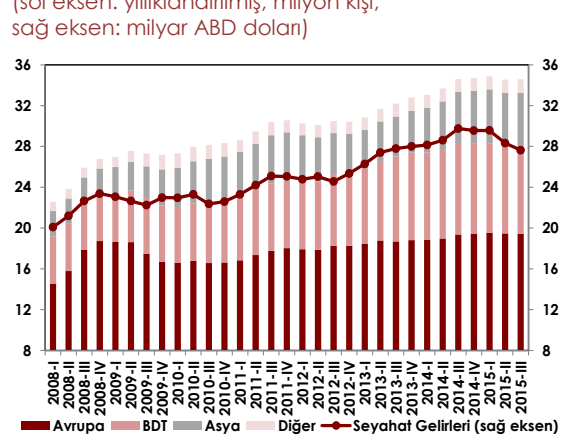
2015 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre, gerek yabancı ziyaretçilerin gerekse yurt dışında ikamet eden vatandaşlarımızın ülkemizde gerçekleştirdiği ortalama harcama tutarları azalmıştır. Verilere bakıldığında, yabancı ziyaretçilerin ortalama harcama tutarının geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 7,6 azalarak 589 ABD doları; yurt dışında ikamet eden vatandaşlarımızın ortalama harcamasının ise yüzde 11,0 azalarak 686 ABD doları düzeyinde gerçekleştiği gözlenmiştir.

Grafik 15. Hizmetler Hesabı, Seyahat ve Taşımacılık
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

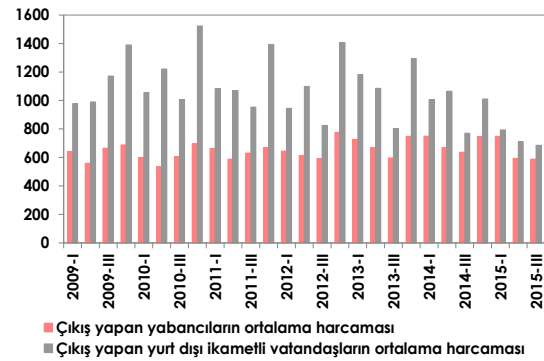
Kaynak: TCMB.

Grafik 16. Türkiye'ye Gelen Turistlerin Ülke Dağılımı ve Seyahat Gelirleri
(sol eksen: yıllıklandırılmış, milyon kişi; sağ eksen: milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 17. Ortalama Harcama
(ABD doları/kışi)

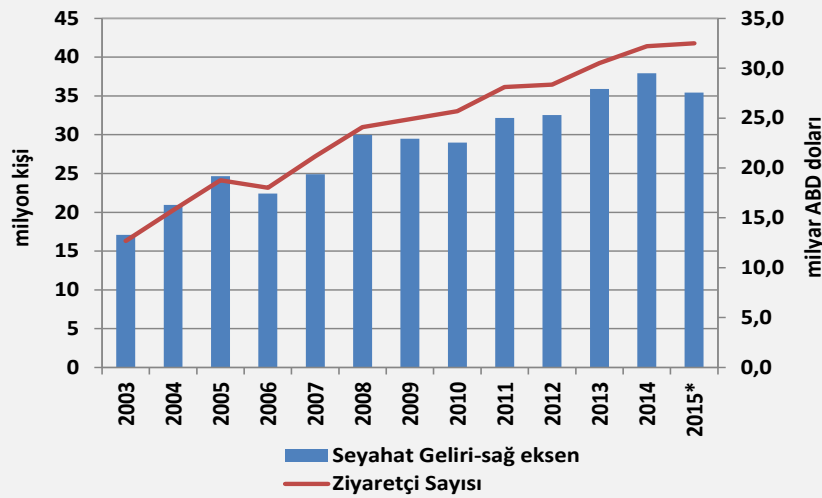
Kaynak: TÜİK.

Kutu 1

Seyahat Gelirindeki Gelişmeler

Ödemeler dengesi istatistiklerindeki seyahat geliri kalemi, 2003 yılından itibaren genel olarak artış eğilimi göstermektedir. 2008-2010 döneminde Avrupa'da yaşanan krizin etkisiyle bir süre durağan seyretmiş olsa da 2011 yılından sonra tekrar artış eğilimine girmiştir. 2015 yılında ise son üç yıldaki artış eğiliminin tersine azalış gözlemlenmiştir. 2014 yılı ilk dokuz aylık dönemde 33,1 milyon kişi olan ziyaretçi sayısının, 2015 yılının aynı döneminde 33,5 milyon kişi ile yüzde 1,2 oranında artmasına rağmen toplam seyahat geliri yüzde 8,4'lük gerileme göstermiştir (Grafik 1).

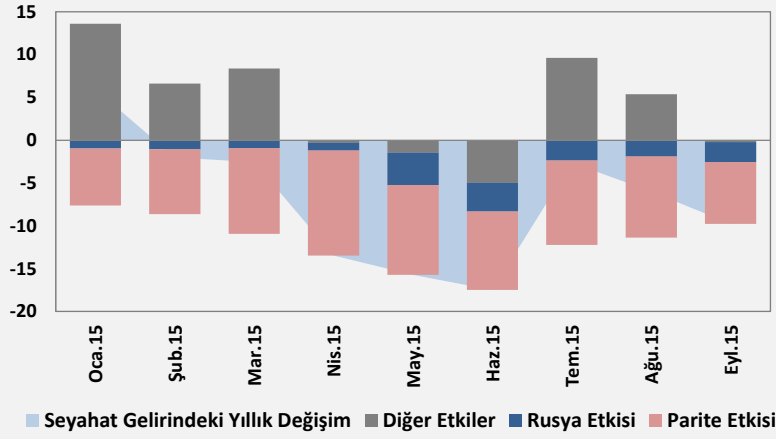
Grafik 1: Seyahat Geliri ve Ziyaretçi Sayısı

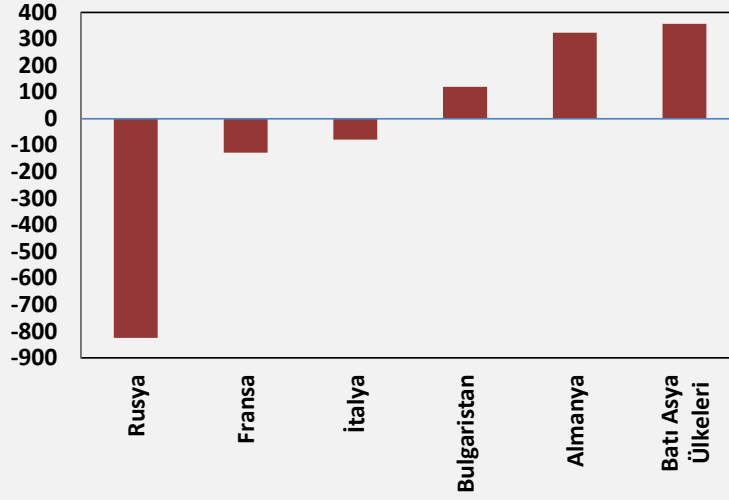
* Ekim ayı itibarıyla yıllınlandırılmış veri
Kaynak: TÜİK.

2015 yılının ilk üç çeyreğinde, seyahat gelirlerindeki azalışa neden olan temel faktörler Grafik 2'de özetlenmiştir. Buna göre, en belirleyici unsurun parite etkisi olduğu gözlenmektedir. Avrupa'dan gelen ziyaretçilerin (harcamalarını euro cinsinden yaptığı varsayımı ile) sayısı toplam ziyaretçi sayısının yaklaşık olarak yüzde 50'sini oluşturmaktadır. Euro'nun ABD doları karşısında değer kaybetmesi, aynı şekilde rublenin değer kaybı ABD doları cinsi seyahat gelirlerini azaltıcı etki yapmaktadır.

Aynı dönemde, Rusya'dan gelen ziyaretçi sayısının azalması da seyahat gelirinin azalmasında diğer bir etken olduğu değerlendirilmektedir. Rusya'da süregelen olumsuz ekonomik koşulların bir sonucu olarak, yılın ilk üç çeyreğinde Rusya Federasyonu'ndan gelen turist sayısında 800 bin kişilik (bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,7) azalış gözlenmiştir. Öte yandan, bu azalışın özellikle Almanya ve Batı Asya ülkelerinden gelen turist sayısındaki artış ile telafi edilebildiği söylenebilir (Grafik 3).

Grafik 2: Seyahat Gelirindeki Değişimi Etkileyen Başlıca Faktörler (yüzde)

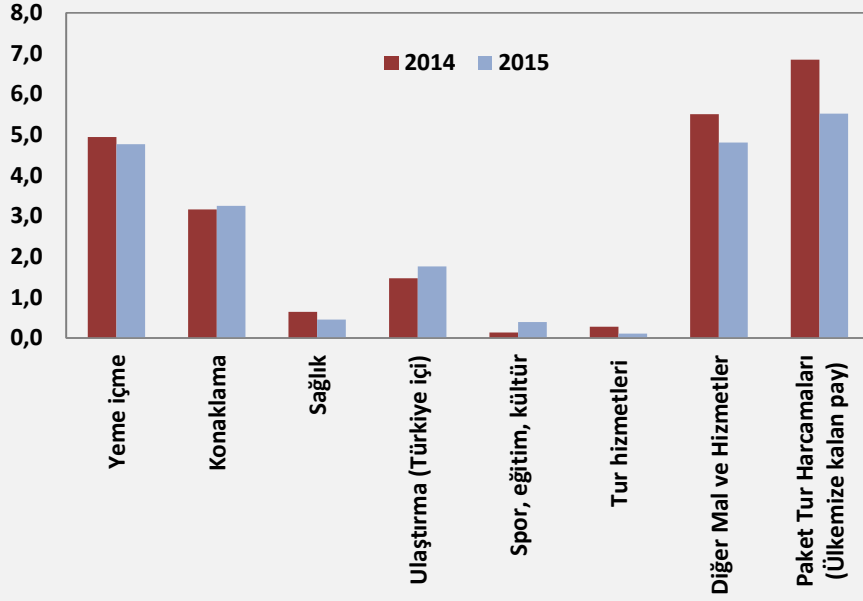
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 3: Ziyaretçi Sayısında En Çok Değişim Gösteren Ülkeler (2015 Ocak-Eylül toplamı, bin kişi)

Kaynak: TÜİK.

Son olarak, harcama türüne göre seyahat geliri incelendiğinde, en büyük kalemi paket tur harcamaları oluşturmaktadır. 2015 yılı ilk dokuz ayı itibarıyla en çok azalışın yaşandığı harcama kaleminin yine paket tur harcamaları (1,3 milyar ABD doları ve yüzde 19,1 azalış) olduğu gözlenmektedir (Grafik 4 ve Tablo 2).

Grafik 4: Harcama Türüne Göre Seyahat Geliri
(Ocak-Eylül, milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK.

Tablo 2: Harcama Türüne Göre Seyahat Geliri (Ocak-Eylül, milyar ABD doları)

	2014	2015	yüzde değişim
Kişisel Harcamalar	16,1	15,5	-3,7
Yeme-içme	4,9	4,8	-3,6
Konaklama	3,2	3,3	2,7
Sağlık	0,6	0,5	-29,5
Ulaştırma (Türkiye içi)	1,5	1,8	19,7
Spor, eğitim, kültür	0,1	0,4	191,4
Tur hizmetleri	0,3	0,1	-60,9
Diğer Mal ve Hizmetler	5,5	4,8	-12,6
Paket Tur Harcamaları (Ülkemize kalan pay)	6,9	5,6	-19,1
Toplam	23,0	21,1	-8,4

Kaynak: TÜİK.

Özetle, son üç yıldır artış eğilimi gösteren seyahat geliri, 2015 yılında bir önceki yıla göre, gerek ilk dokuz aylık gerekse yıllıklandırılmış veriler baz alındığında gerileme kaydetmiştir. Söz konusu gelişmede parite etkisinin, Rusya'dan gelen ziyaretçilerde azalışın ve harcama türü itibarıyla paket tur harcamalarındaki düşüşün başlıca etkenler olduğu değerlendirilmektedir.

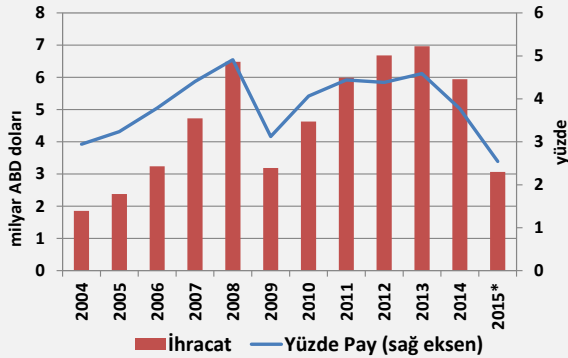
Kutu 2

Türkiye ile Rusya Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Ödemeler Dengesi İstatistikleri Açısından Değerlendirilmesi

2015 yılı son çeyreğinde, Türkiye ile Rusya arasında yaşanan siyasi gelişmeler sonrası Rusya, çeşitli siyasi ve ekonomik tedbirler açıklamıştır. Bu çerçevede bu kutuda, bahsi geçen tedbirlerin olası ekonomik etkileri göz önünde bulundurularak, Rusya'nın Türkiye'nin ekonomik ve ticari ilişkilerindeki mevcut durumu incelenmektedir.

Toplam ihracat içindeki payı itibarıyla, en çok ihracat yapılan dördüncü ülke konumundaki Rusya'nın 2008'e kadar artan payının kriz döneminde gerilediği, ancak sonrasında süregelen artış eğilimi ile 2013 yılında yaklaşık 7 milyar ABD doları ile yüzde 4,6'ya ulaştığı görülmektedir. 2014 yılı içerisinde bir miktar gerileyen ihracatta, 2015 yılı içerisinde dikkat çekici bir gerileme görülmektedir (Grafik 1). İlk on aylık dönemler karşılaştırıldığında, 2014 yılında 5,0 milyar ABD doları ile toplamda yüzde 3,8 paya sahip olan Rusya'ya yapılan ihracatın, 2015 yılının aynı döneminde 3,1 milyar ABD doları ile yüzde 2,5 paya gerilediği görülmektedir. Söz konusu dönemde Türkiye'nin toplam ihracatındaki gerileme yüzde 8,2 iken, Rusya'ya yapılan ihracatta yaşanan gerileme yüzde 38,9 olmuştur (Tablo 1).

Grafik 1: Rusya'ya Yapılan İhracat ve Toplam İhracat İçindeki Payı

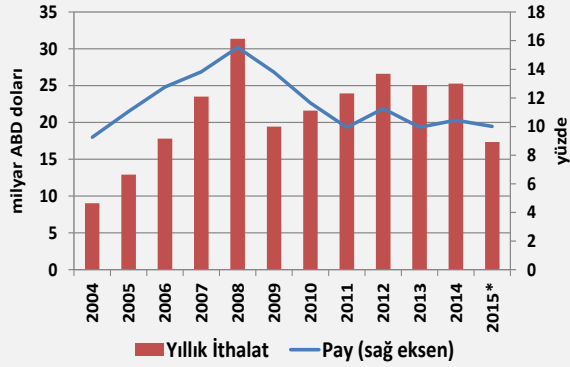
* Ocak-Ekim
Kaynak: TÜİK

Tablo 1: Rusya'ya Yapılan İhracat (Ocak-Ekim, milyar ABD doları)

	2014	2015	değişim
Rusya'ya İhracat	5,0	3,1	-%38,9
Toplam İhracat	131,3	120,5	-%8,2
Rusya'nın Payı	%3,8	%2,5	

Kaynak: TÜİK

2014 yılı itibarıyla en çok ithalat yapılan ülke konumundaki Rusya'nın, Türkiye'nin toplam ithalatı içindeki payının 2004-2008 yılları arasında sürekli artarak yüzde 15,5'e ulaştığı, kriz döneminde gerilediği, 2011 ve sonrasında ise yatay bir seyirle yüzde 10,0 seviyesinde seyrettiği görülmektedir (Grafik 2). İlk on aylık dönemler itibarıyla, 2014 yılında 21,1 milyar ABD doları ile toplamda yüzde 10,6 paya sahip olan Rusya'dan yapılan ithalatın, 2015 yılının aynı döneminde 17,3 milyar ABD doları ile yüzde 10,0 paya gerilediği görülmektedir. Söz konusu dönemde Türkiye'nin toplam ithalatındaki gerileme yüzde 13,0 iken, Rusya'dan yapılan ithalatta yüzde 17,8 gerileme olmuştur (Tablo 2).

Grafik 2: Rusya'dan Yapılan İthalat ve Toplam İthalat İçindeki Payı

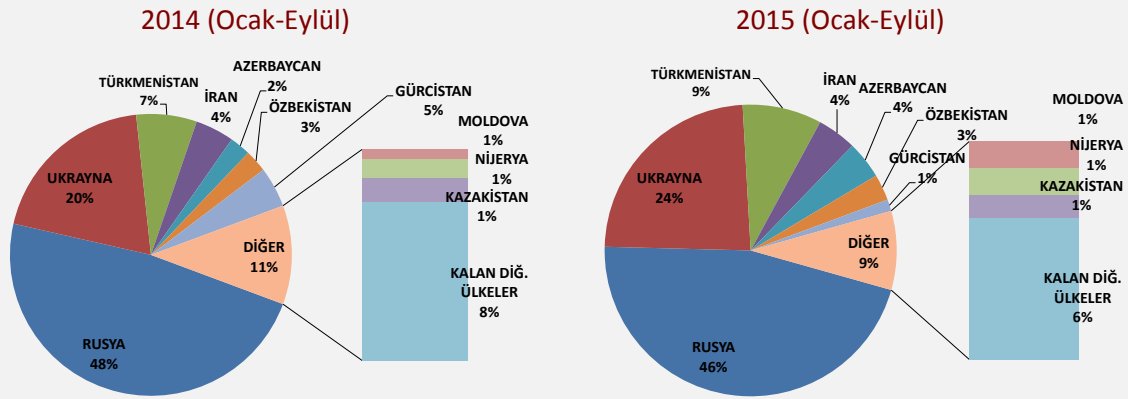
* Ocak-Ekim
Kaynak: TÜİK

Tablo 2: Rusya'dan Yapılan İthalat (Ocak-Ekim, milyar ABD doları)

	2014	2015	değişim
Rusya'ya İthalat	21,1	17,3	-%17,8
Toplam İthalat	199,0	173,2	-%13,0
Rusya'nın Payı	%10,6	%10,0	

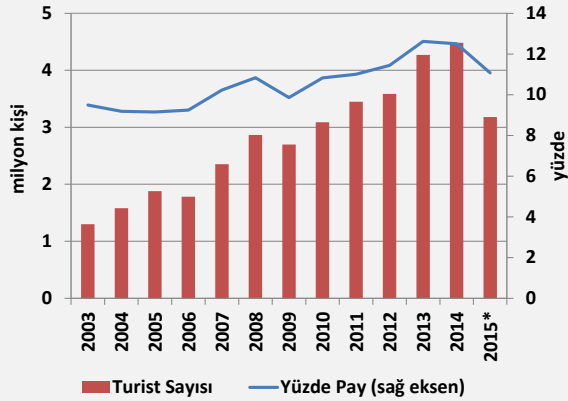
Kaynak: TÜİK

Ödemeler dengesi tanımlı dış ticaret kaleminde önemli bir yeri olan bavul ticaretindeki gelişmeler incelendiğinde, 2015 yılı Ocak-Eylül döneminde 2014 yılının aynı dönemine göre toplam bavulcu sayısında yaklaşık yüzde 10, bavul ticareti gelirlerinde ise yaklaşık yüzde 34 oranında azalış gözlenmektedir. Bavulcu sayısı ve gelir itibarıyla ilk sırada olan Rusya'nın söz konusu dönemde bavulcu sayısı payında kısıtlı bir gerileme (yüzde 2) görülmektedir (Grafik 3). Diğer taraftan, ortalama harcamadaki düşüş bavul ticareti gelirindeki azalışta temel etken olmuştur.

Grafik 3: Bavulcu Sayısı (yüzde pay)

Kaynak: TÜİK

Rusya'nın, Türkiye'ye gelen toplam turist sayısı içindeki payının 2009 yılı sonrası sürekli artarak 2014 yılında yüzde 12,5'e ulaştığı, 2015 yılının ilk on aylık döneminde ise yüzde 11'e gerilediği görülmektedir (Grafik 4). 2014 yılı ilk dokuz aylık döneminde 4 milyon kişi ile toplamda yüzde 13,9 paya sahip olan Rusya'dan gelen turist sayısı, 2015 yılının aynı döneminde 3,2 milyon kişi ile yüzde 11,1'lik paya gerilemiştir. Söz konusu dönemde, Türkiye'yi ziyaret eden toplam turist sayısında (vatandaş hariç) sadece yüzde 0,1'lik bir gerileme var iken, Rusya'dan gelen ziyaretçi sayısındaki düşüşün yüzde 20,7'yi bulduğu görülmektedir (Tablo 3).

Grafik 4: Rusya'dan Gelen Turist Sayısı ve Toplam İçindeki Payı

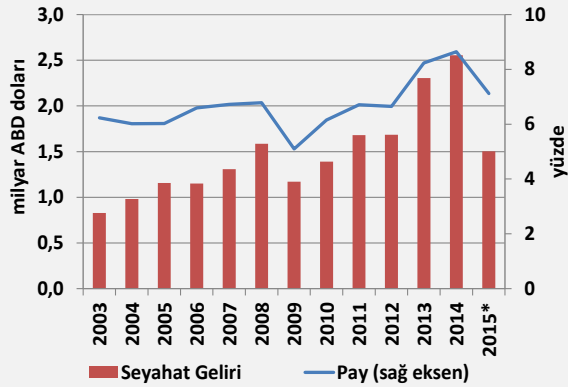
* Ocak-Eylül.
Kaynak: TÜİK

Tablo 3: Rusya'dan Gelen Turist Sayısı (Ocak-Eylül, milyon kişi)

	2014	2015	değişim
Rusya'dan Gelen Turist Sayısı	4,0	3,2	-%20,7
Toplam Turist Sayısı (Vatandaş Hariç)	28,7	28,7	-%0,1
Rusya'nın Payı	%13,9	%11,1	

Kaynak: TÜİK

Rusya'nın Türkiye'nin yıllık seyahat geliri içindeki payı, 2003-2008 döneminde yüzde 6,0 civarında yatay bir seyir izlerken, 2008 krizi sonrası artışa geçerek 2014 yılında yüzde 8,6'ya yükselmiştir (Grafik 5). İlk dokuz aylık dönemler karşılaştırıldığında, 2014 yılında 2,2 milyar ABD doları ile toplamda yüzde 9,7 paya sahip olan Rusya'dan elde edilen seyahat gelirinin, 2015 yılının aynı döneminde 1,5 milyar ABD doları ile yüzde 7,1 paya gerilediği görülmektedir. Söz konusu dönemde Türkiye'nin toplam seyahat gelirlerindeki gerileme yüzde 8,4 iken, Rusya kaynaklı seyahat geliri yüzde 33,0 oranında gerilemiştir (Tablo 4).

Grafik 5: Rusya'dan Elde Edilen Seyahat Geliri ve Toplam Gelir İçindeki Payı

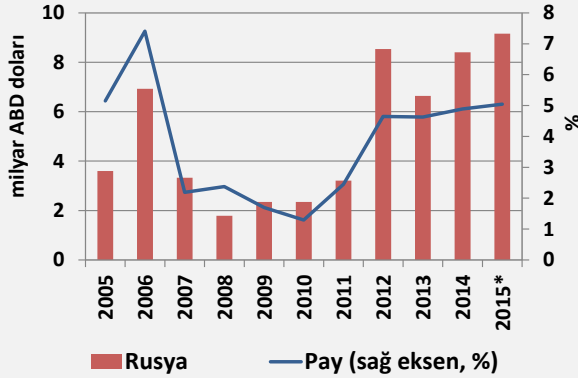
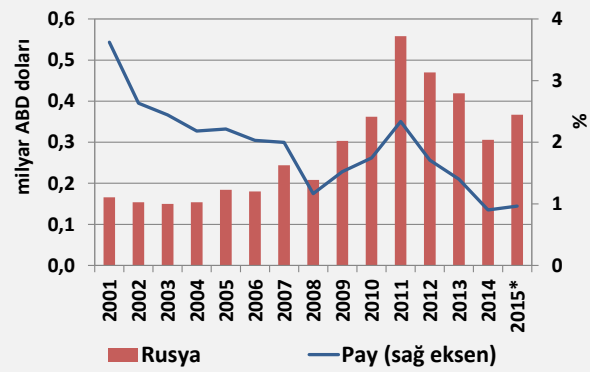
* Ocak-Eylül.
Kaynak: TÜİK

Tablo 4: Rusya'dan Elde Edilen Seyahat Geliri (Ocak-Eylül, milyar ABD doları)

	2014	2015	değişim
Seyahat Geliri - Rusya	2,2	1,5	-%33,0
Toplam Seyahat Geliri	23,0	21,1	-%8,4
Rusya'nın Payı	%9,7	%7,1	

Kaynak: TÜİK

Rusya'nın Türkiye'deki doğrudan yatırım stoku, 2006 yılında 6,9 milyar ABD doları ile toplam doğrudan yatırımlar içerisinde yüzde 7,4'lük payı oluşturur. Sonraki yıllarda düşüş gösteren doğrudan yatırımlar, 2012 yılı ile birlikte tekrar artışa geçmiş ve 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla 9,2 milyar ABD doları seviyesine ve yüzde 5'lik paya ulaşmıştır (Grafik 6). Yurt içinde yerleşik kişilerin Rusya'ya yaptığı doğrudan yatırımların stoku ise 2008 yılına kadar 200 milyon ABD doları seviyesinin altında iken, 2009 yılında başlayan artış eğilimi ile 2011 yılında 558 milyon ABD dolarına yükselmiştir. Sonraki yıllarda düşüş eğilimine giren Rusya'ya yapılan doğrudan yatırımların 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla 367 milyon ABD dolarına gerilediği görülmektedir (Grafik 7).

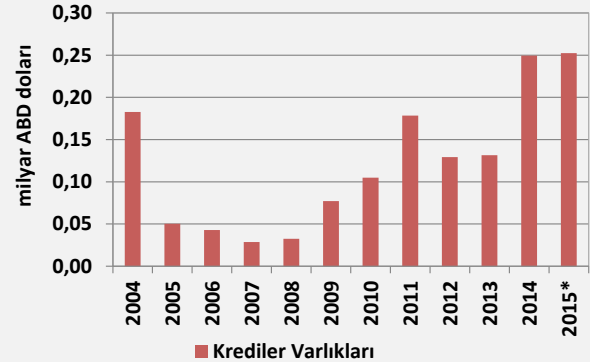
Grafik 6: Rusya'nın Türkiye'deki Doğrudan Yatırımları**Grafik 7: Yurtdışında Yerleşik Kişilerin Rusya'daki Doğrudan Yatırımları**

* Ocak-Ekim dönemindeki ödemeler dengesi verilerinin eklenmesi ile elde edilmiştir.
Kaynak: TCMB

Özel sektörün Rusya'dan sağladığı kredi stoku, 2005-2010 yılları arasında yatay bir seyir izlemiş, 2013 yılında ise 2,9 milyar ABD doları ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla özel sektörün Rusya'dan sağladığı kredi stoku, 2,1 milyar ABD doları ile toplam kredi stokunda yüzde 1'lik bir paya sahiptir (Grafik 8). Türk bankacılık sektörünün Rusya'ya sağladığı kredi stoku, 2006-2009 döneminde ortalama 37 milyon ABD doları iken, sonrasında artarak 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla 252 milyon ABD doları seviyesine yükselmiştir (Grafik 9).

Grafik 8: Özel Sektörün Rusya'dan Sağladığı Krediler (Stok)

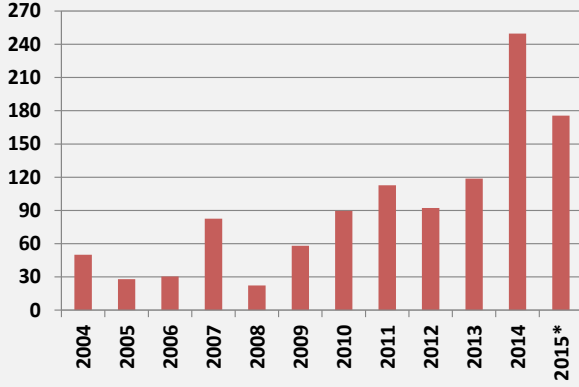
* Ekim ayı itibarıyla
Kaynak: TCMB

Grafik 9: Bankacılık Sektörünün Rusya'ya Sağladığı Krediler (Stok)

* Ekim ayı itibarıyla
Kaynak: TCMB

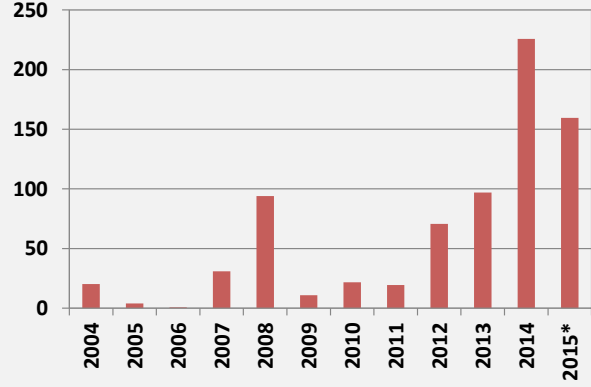
Türkiye'deki bankacılık sektörünün Rusya'daki mevduatları, 2009 yılı öncesi ortalama 45 milyon ABD doları seviyesinde iken, sonrasında başlayan artışla 2014 yılı sonunda 250 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. 2015 yılı üçüncü çeyrek sonu itibarıyla azalan Rusya'daki mevduatların 176 milyon ABD doları seviyesine gerilediği görülmektedir (Grafik 10). Türk bankacılık sektörünün Rusya'ya karşı mevduat yükümlülükleri ise, 2008 yılı hariç olmak üzere, 2012 yılına kadar 20 milyon ABD dolarının altında seyrederken, 2015 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla 156 milyon ABD doları seviyesine yükselmiştir (Grafik 11).

Grafik 10: Türk Bankacılık Sektörünün Rusya'daki Mevduat Varlıkları
(stok, milyon ABD doları)

* Eylül itibarıyla
Kaynak: TCMB

Grafik 11: Türk Bankacılık Sektörünün Rusya'ya Karşı Mevduat Yükümlülükleri
(stok, milyon ABD doları)

* Eylül itibarıyla
Kaynak: TCMB

Son olarak, portföy yatırımları incelendiğinde, Kasım 2015 itibarıyla Rusya'da yerleşik kişilerin elinde 5,5 milyon ABD doları değerinde DİBS bulunduğu görülmektedir. Öte yandan, yurtdışı yerleşiklerin eurobond yatırımları incelendiğinde, 11 Haziran 2015 itibarıyla Rusya'nın 5,0 milyon ABD doları değerinde eurobond bulundurduğu görülmektedir. Türkiye'de yerleşik kişilerin elindeki Rusya'ya ait menkul kıymetler ise 2015 Eylül sonu itibarıyla 16 milyon ABD doları seviyesinde bulunmaktadır.

Özetle, Rusya ile olan iktisadi ilişkilerimiz ve son dönem ekonomik gelişmeler çerçevesinde, 2015 yılı mevcut verileri geçen yılın aynı dönemine göre kıyaslandığında, cari işlemler hesabının başlıca kalemleri olan ihracat, ithalat, bavul ticareti ve seyahat geliri kalemlerinde düşüş yönlü etkiler yaşandığı görülmektedir. Diğer taraftan, Ödemeler Dengesinin finans hesabı incelendiğinde ise, Rusya ile yapılan işlemlerin belirleyici olmadığı söylenebilir.

Taşımacılık kaleminden kaynaklanan net gelirlerde 2014 yılının ilk çeyreğinden itibaren görülen artış eğilimi, bu çeyrekte de devam etmiştir. 2015 yılı üçüncü çeyreğinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre taşımacılık gelirlerinin yüzde 1,2 artması, giderlerinin ise yüzde 27,1 oranında azalması sonucu net taşımacılık geliri yüzde 50,2 oranında artış göstermiştir. Bu artıştaki en büyük etken, uluslararası yolcu ve bagaj taşımacılığı ile posta ve kurye hizmetlerinden oluşan diğer taşımacılık gelirlerindeki yüzde 15,8 oranındaki artışla beraber net navlun giderlerinde yaşanan yüzde 56,5 oranındaki düşüş olmuştur. Bu dönemde ithalat taşımacılığında yabancıların payının bir önceki döneme göre 1,0 puan azalarak yüzde 48,4 düzeyinde gerçekleştiği gözlenmiştir.

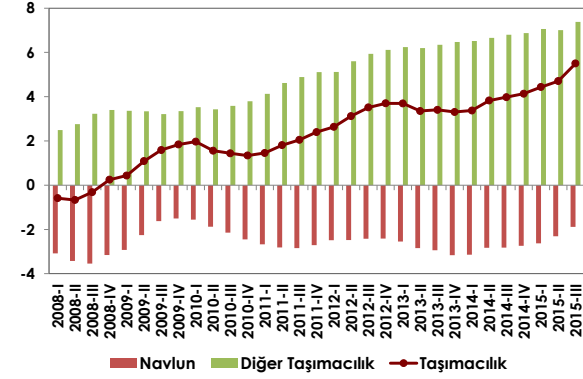
1.7 Birincil Gelir Dengesi

2015 yılı üçüncü çeyreğinde birincil gelir dengesini oluşturan ücret ödemeleri ve yatırım gelir dengesi kalemlerinde net çıkış gerçekleşmiştir. Birincil gelir dengesinden kaynaklanan net çıkışlar, 2015 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7,8 azalarak 2,1 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Yatırım geliri kalemi altında yer alan doğrudan yatırımlar ve diğer yatırımlardaki çıkışlar geçen yılın aynı dönemine göre azalarak sırasıyla 0,4 milyar ABD doları ve 0,6 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Portföy yatırımlarındaki çıkışlar ise geçen yılın aynı dönemine göre artarak 0,8 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir.

1.8 İkincil Gelir Dengesi

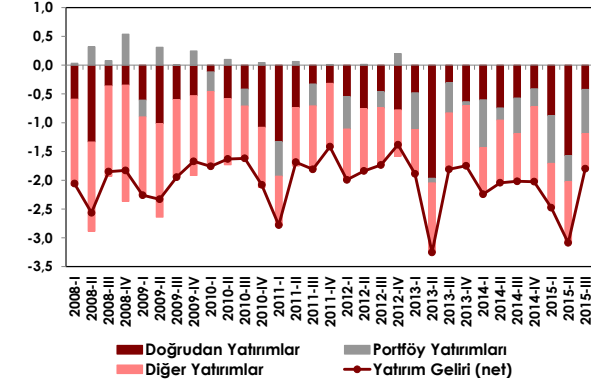
Genel hükümet ve diğer sektörlerin cari transferlerinden oluşan ikincil gelir dengesinde net girişler, bir önceki çeyreğe göre artış göstermiştir. Üçüncü çeyrekte ikincil gelir dengesi, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 13,3 azalışla 293 milyon ABD doları tutarında net giriş kaydetmiştir. Bu azalıştaki en büyük etken, ülkelerarası hibelerin yer aldığı genel hükümet kalemi net girişlerinde gözlenen yüzde 23,1 oranındaki artışa rağmen diğer sektörler kalemi altında yer alan işçi gelirlerinde yaşanan yüzde 8,3'lük düşüş olmuştur.

Grafik 18. Taşımacılık ve Alt Kalemleri
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

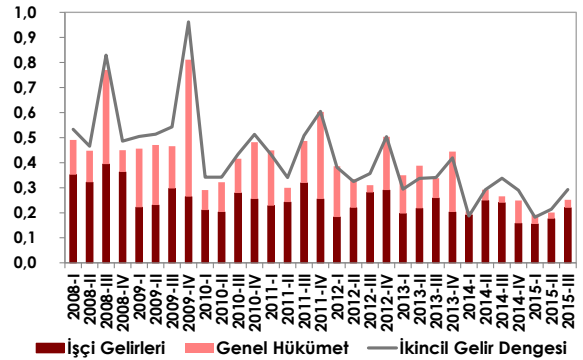
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 19. Yatırım Geliri (net) Kompozisyonu
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 20. İkincil Gelir Dengesi ve İşçi Gelirleri
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

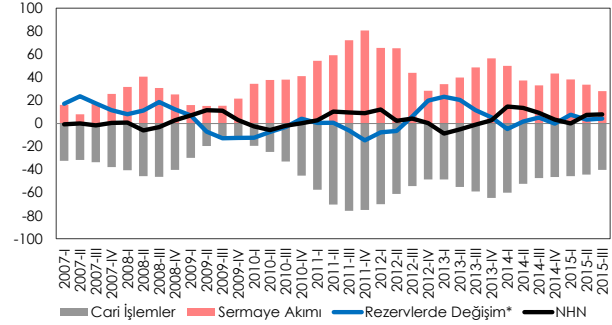
2015 yılının üçüncü çeyreği, küresel risk iştahının değişken seyrettiği bir dönem olmuştur. Küresel iktisadi faaliyetlerdeki zayıf seyrin ve ayrışmanın devam etmesinin yanı sıra, para politikalarındaki belirsizliklerin yol açtığı finansal oynaklık, bu dönemde küresel risk iştahını olumsuz etkileyen temel faktörler olmuştur. Diğer taraftan, Suriye’de süregelen olumsuz jeopolitik siyasi gelişmelerin bu dönemde de yoğun olarak devam etmesi, finans hareketlerine etki eden ülkemize özgü bir unsur olarak öne çıkmıştır. Ödemeler dengesi finans hesabına ana başlıklar itibarıyla bakıldığında, 2014 yılı başından bugüne süre gelen doğrudan yatırım girişlerindeki düşük düzeydeki yatay seyir, 2015 yılının üçüncü çeyreğinde büyük tutarlı birkaç girişin de etkisiyle yerini artışa bırakmıştır. Portföy yatırımları ise, küresel risk iştahındaki kötüleşmeye paralel, çıkış yönlü hareket etmeye devam etmiştir. Diğer yatırım girişlerinde ise gerek bankacılık gerek diğer sektörlerin tahvil dahil borç çevirme oranları, bir önceki çeyreğe göre bir miktar azalmasına rağmen, 100 düzeyinin üstündeki seviyelerini korumuştur.

Finansman ihtiyacı, üçüncü çeyrekte bir önceki yılın aynı çeyreğine göre azalmıştır. Finansman ihtiyacı kalemi, bu çeyrekte bir önceki çeyreğe göre 7,9 milyar ABD doları azalarak 17,0 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.¹

Bu çeyrekte borç yaratan yükümlülüklerin toplam yükümlülükler içindeki payı bir önceki yılın aynı çeyreğine göre azalırken, borç yaratmayan yükümlülüklerin payı ise artmıştır. Borç yaratan ve borç yaratmayan finansman kaynakları sırasıyla 3,5 milyar ABD doları ve 5,1 milyar ABD doları artış göstermiştir.

¹ Bakanlık ek tablolar, “Dış Finansman İhtiyacı ve Finansman Kaynakları”.

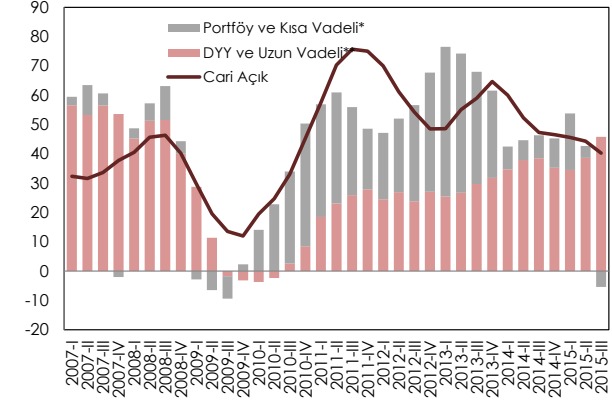
Grafik 21. Ödemeler Dengesi İstatistikleri’nde Ana Kalemler (yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

* Rezerv değişimi, ödemeler dengesi tablosundan resmi rezervlerin yanı sıra, bankalar ve diğer sektörün efektif ve mevduat varlıklarının toplamından oluşmaktadır.

Grafik 22. Cari İşlemler Açığı ve Finansmanı (yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

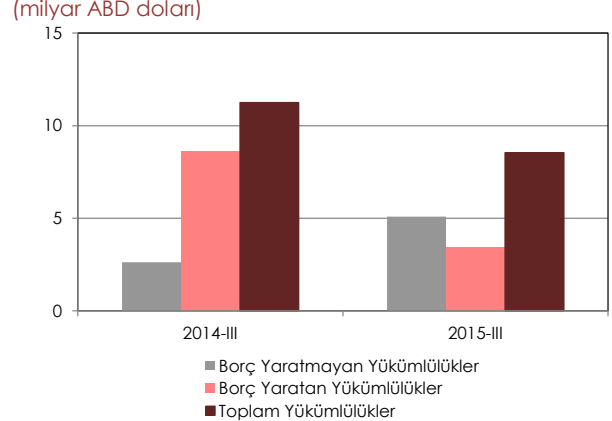

Kaynak: TCMB.

* Bu seri hisse senetlerini, yurt içinde ihraç edilen borç senetlerini, bankalar ve diğer sektörlerin kısa vadeli net kredilerini, bankalardaki mevduatları ve Merkez Bankası’nda tutulan kısa vadeli mevduatları kapsamaktadır.

** Bu seri net doğrudan yatırımları, yurt içi yerleşiklerin yurt dışında ihraç ettikleri borç senetlerini, bankalar ve diğer sektörlerin uzun vadeli net kredilerini ve Merkez Bankası’nda tutulan uzun vadeli mevduatları kapsamaktadır.

Grafik 23. Finans Hesabı Altında Dış Borç Yaratan ve Yaratmayan Yükümlülükler (milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

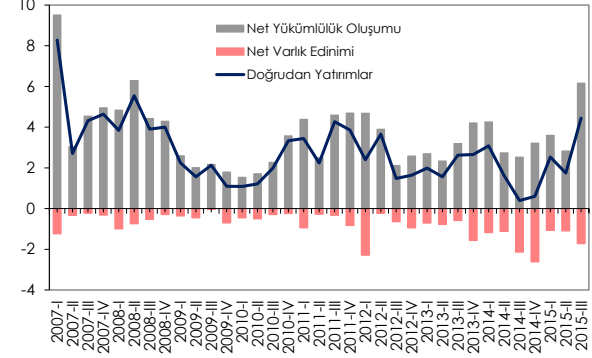
2.1 Doğrudan Yatırımlar

Doğrudan yatırım girişlerinde, geçen çeyrekte görülen yavaşlama bu çeyrekte yerini artışa bırakmıştır. Bu durum, doğrudan yatırımlarda genel bir eğilim değişikliğinden ziyade, büyük miktarda az sayıda işlemin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir.

2015 yılının üçüncü çeyreğinde, yurt içine yapılan doğrudan yatırımlar 6,2 milyar ABD doları tutarında gerçekleşmiştir. Bu yatırımlarda imalat sektörleri ile finans ve sigorta faaliyetleri alanında yapılan yatırımlar etkili olmuştur. Bu çeyrekte, yurt içine yapılan doğrudan yatırımların altındaki sermaye kalemi içerisinde Asya ülkelerinden gelen yatırımların payı yüzde 3,5'e düşerken, Avrupa ve Amerika ülkelerinin payları ise sırasıyla yüzde 68,8'e ve yüzde 27,2'ye yükselmiştir.

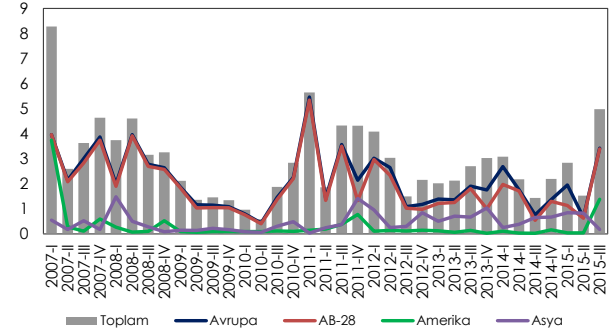
Yurt dışına yapılan doğrudan yatırımlar, yılın üçüncü çeyreğinde, ikinci çeyreğe göre bir miktar artış kaydetmiştir. Söz konusu yatırımlar, bu çeyrekte 1,7 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Yurt dışına yapılan doğrudan yatırımların sermaye kaleminde Avrupa ülkelerinin payı yüzde 64,0'e yükselmiş, Amerika ülkelerinin payı ise yüzde 27,5'e düşmüştür.

Grafik 24. Doğrudan Yatırımlar
(milyar ABD doları)

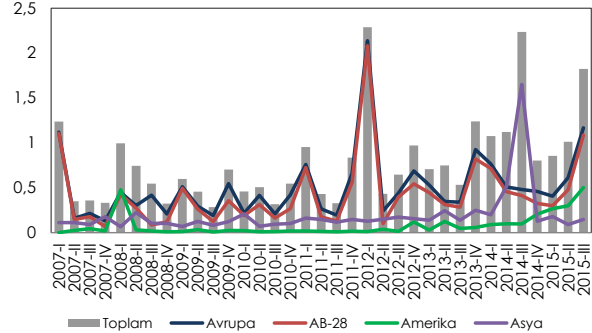
Kaynak: TCMB.

Grafik 25. Yurt İçindeki Doğrudan Yatırımlar - Coğrafi Dağılım
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 26. Yurt Dışındaki Doğrudan Yatırımlar - Coğrafi Dağılım
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

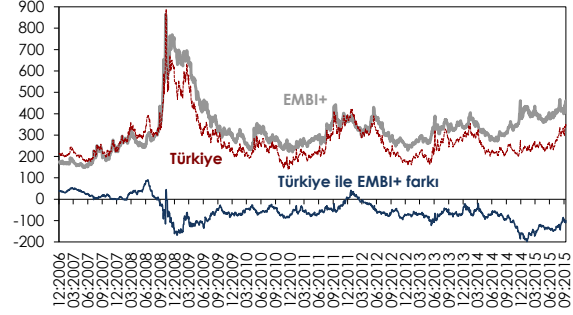
2.2 Portföy Yatırımları

2015 yılının üçüncü çeyreğinde, AB'nin yanı sıra enerji ihracatçısı ülkelerde büyümeye yönelik ortaya çıkan endişeler gelişmekte olan ülkelere yönelik portföy akımlarına etki eden temel unsurlardır. Bu dönemde, Türkiye'nin risk priminin, Gelişen Piyasalar Tahvil Endeksi (EMBI+) ortalama risk priminin altında kaldığı ve iki risk primi arasındaki farkın bir önceki çeyreğe göre bir miktar azaldığı görülmektedir.

Yılın üçüncü çeyreğinde portföy yatırımlarında görülen çıkış yönlü hareket hızlanmıştır. Enstrüman bazında bakıldığında, dönem toplamında, hisse senetleri ve borç senetleri dahil olmak üzere hemen tüm ana kalemlerde net çıkışlar gerçekleşmiştir. Bu dönemde, hisse senedi ve DİBS piyasasında sırasıyla 1,1 milyar ABD doları ve 2,2 milyar ABD doları net çıkış kaydedilmiştir. Portföyün vade yapısı bir önceki çeyreğe göre bir miktar kötüleşmiştir.

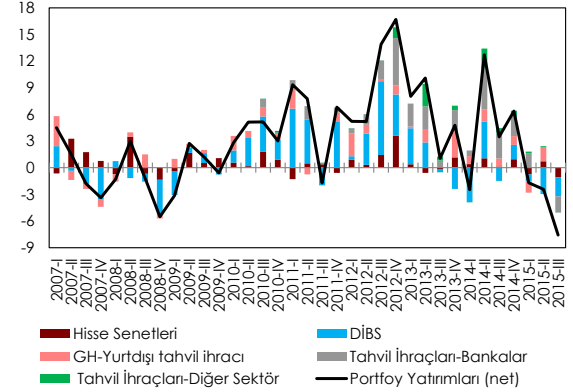
Bankaların ve diğer sektörlerin yurt dışı tahvil ihraçlarında görülen azalış bu çeyrekte de hızlanarak devam etmiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde bankalar, yurt dışında gerçekleştirilen tahvil ihraçları yoluyla 1,8 milyar ABD doları net geri ödeme gerçekleştirmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, Eylül ayı itibarıyla, bankaların yurt dışında ihraç ettiği borç senetleri stoku 30,9 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Öte yandan, yurt içinde ihraç edilen borç senetleriyle ilgili olarak, yurt dışı yerleşikler, bankalara 9 milyon ABD doları değerinde net satım gerçekleştirmişlerdir.

Grafik 27. İkincil Piyasa Getiri Farkları ve Türkiye'nin Görel Durumu
(baz puan)

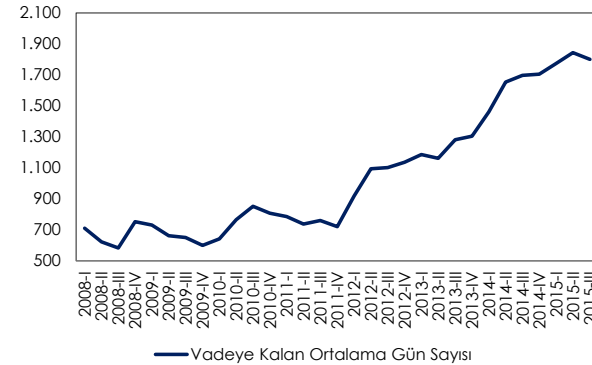
Kaynak: JP Morgan.

Grafik 28. Portföy Yatırımları - Yükümlülükler
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

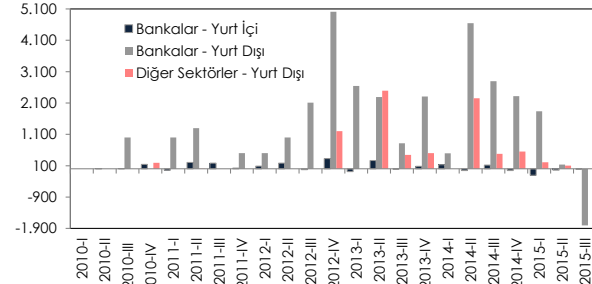
Grafik 29. Yurt Dışı Yerleşiklerin Mülkiyetindeki DİBS'lerin Vade Yapısı (vadeye kalan ortalama gün sayısı)*

Kaynak: TCMB.

* Menkul değerlerin vadeye kalan gün sayılarının, ABD doları cinsinden stok piyasa değerlerine göre ağırlıklandırılması yoluyla bulunmaktadır.

Grafik 30. Bankalar ve Diğer Sektörlerin Borçlanma Senetleri
(milyon ABD doları)

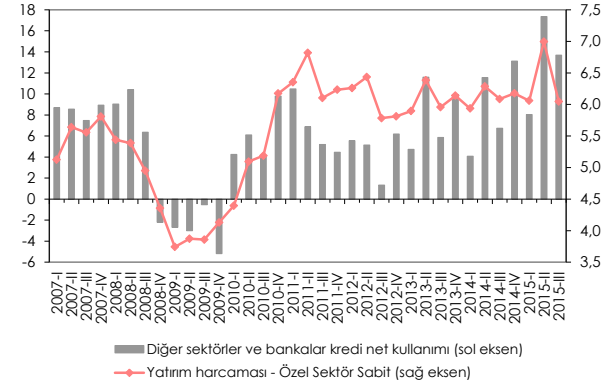
Kaynak: TCMB.

2.3 Krediler ve Mevduat

Gerek bankacılık sektörünün gerek diğer sektörlerin yurt dışından kredi türü borçlanmalarında, 2015 yılı üçüncü çeyreğinde, arz yönlü bir kısıt gözlenmemektedir. Bankacılık sektörü, Temmuz ayında toplam kredi kullanımlarındaki artış sebebiyle üçüncü çeyrekte net borçlanıcı olmuştur. Geçen çeyrek başlayan kısa vadeli kredi borçlanmasından uzun vadeli borçlanmaya kayış, bu dönemde de devam etmiştir. Bu gelişmede, Merkez Bankası'nın bankaların yurt dışı borçlanmalarının vadesini uzatmaya yönelik yaptığı düzenlemelerin etkisi olduğu düşünülmektedir. 2015 yılı üçüncü çeyreğinde bankalar uzun vadeli kredilerde net bazda 8,6 milyar ABD doları tutarında kredi kullanmış, kısa vadeli kredilerde ise 6,8 milyar ABD doları tutarında kredi geri ödemesi yapmışlardır. Bankaların toplam (kısa ve uzun vadeli kredilerde) dış borç çevirme oranı bir önceki çeyreğe göre artış göstererek yüzde 107 olurken, tahvil cinsi borçlanmalar dâhil edildiğinde söz konusu oranın gerileyerek yüzde 100 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

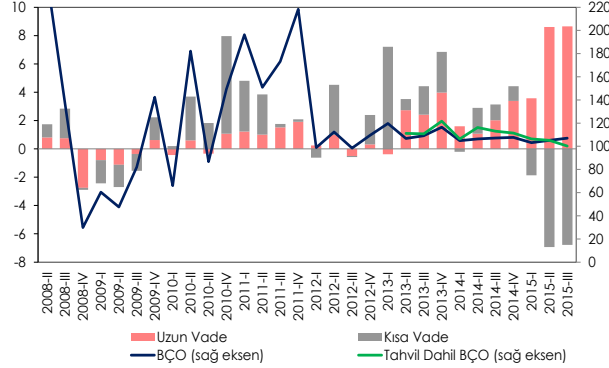
Diğer sektörler, ağırlığı uzun vadede olmakla birlikte hem kısa, hem uzun vadeli kredilerde net borçlanıcı yönde hareket etmişlerdir. Bu dönemde uzun vadeli kredilerde 2,5 milyar ABD doları tutarında net kullanım gerçekleşmiş ve borç çevirme oranı yüzde 147 olmuştur. Kısa vadeli krediler ile tahvil cinsi borçlanmalar da dâhil edildiğinde, diğer sektörlerin toplam borç çevirme oranının bir önceki döneme göre azalarak yüzde 131 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik 31. Uzun Vadeli Net Kredi Kullanımı* (milyar ABD doları, 32 sayılı Karar etkisi dâhil) **ve Diğer Sektörlerin Yatırım Harcamaları** (milyar TL, 1998=100)

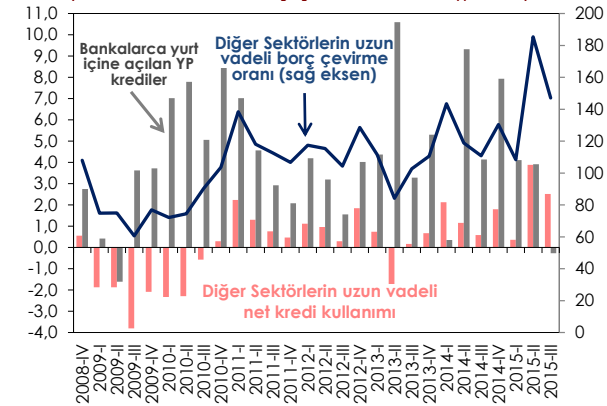
* Bankaların yurt içine açtıkları yabancı para cinsinden krediler dâhildir.
Kaynak: TCMB.

Grafik 32. Bankaların Kredi Kullanımı (net, milyar ABD doları) ve Toplam Borç Çevirme Oranı (BÇO) (yüzde)

Kaynak: TCMB.

Grafik 33. Bankalarca Yurt İçine Açılan YP Kredileri, Diğer Sektörlerin Uzun Vadeli Net Kredi Kullanımı (milyar ABD doları) ve Uzun Vadeli Borç Çevirme Oranı (yüzde)

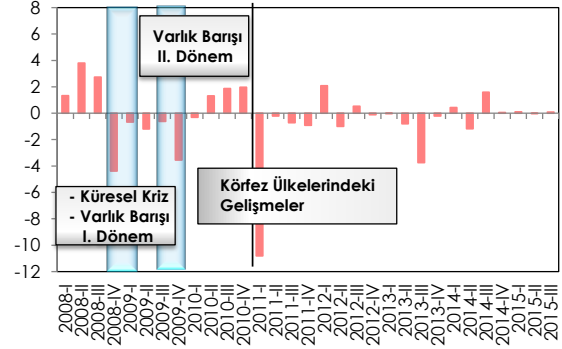
Kaynak: TCMB.

Yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışındaki bankalarda bulunan mevduatlarına ilişkin gösterge niteliğindeki veriler, 2015 yılının üçüncü çeyreği için 85 milyon ABD dolarlık bir artışa işaret etmektedir. Söz konusu veriler, ödemeler dengesi tablosunda “Finans Hesabı / Diğer Yatırımlar / Efektif ve Mevduatlar / Net Varlık Edinimi / Diğer Sektörler” kaleminde takip edilmektedir. Özellikle iktisadi dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde ilgili hesaplarda gözlenen yüksek ve kısa süreli hareketler nedeniyle, ilgili kalem sermaye hareketlerinin izlenmesinde önemli kaynak oluşturmaktadır.

Yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın Merkez Bankası nezdinde uzun vadeli kredi mektuplu döviz tevdiat hesabı (KMDTH) ve süper döviz hesabı (SDTH) açabilmesi uygulamasına 1 Ocak 2014 tarihi itibarıyla son verilmiştir. Vadesi gelen hesapların kapanması neticesinde 2015 yılının üçüncü çeyreğinde bu hesaplarda 440 milyon ABD doları net çıkış gerçekleşmiştir.

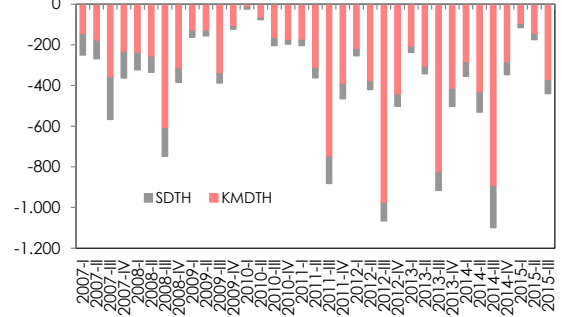
Bu dönemde yurt dışı bankalar kaynaklı mevduat girişlerinin yanı sıra yurt dışı kişiler mevduatında da giriş gerçekleşmiştir. 2015 yılının üçüncü çeyreğinde, yurt dışı bankaların yurt içi bankalarda tuttuğu mevduatlarda, yabancı para cinsinden hesaplarda 1,2 milyar ABD doları net çıkış gerçekleşmesine rağmen Türk lirası hesaplarındaki 2,1 milyar ABD dolarlık net artış dolayısıyla, toplamda 0,9 milyar dolarlık net artış gerçekleşmiştir. Yurt dışı yerleşiklerin mevduatlarında ise 1,5 milyar ABD dolarlık net artış olmuştur. Bunun sonucunda, yurt içi bankalarda tutulan yurt dışı kaynaklı mevduatlarda 2,4 milyar ABD doları net giriş gözlenmiştir.

Grafik 34. Diğer Sektörlerin Yurt Dışı Mevduatı
(milyar ABD doları)

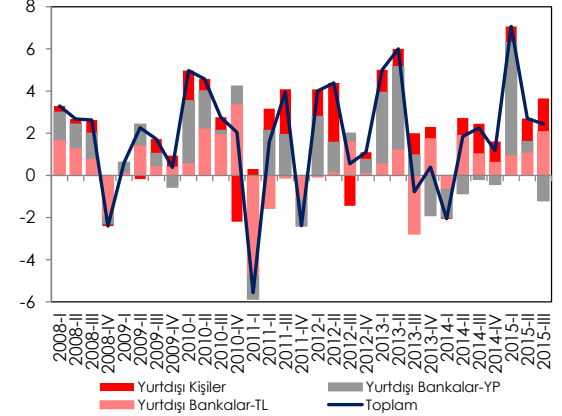
Kaynak: TCMB.

Grafik 35. KMDTH ve Süper Döviz Hesapları
(milyon ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Grafik 36. Yurt İçi Bankalardaki Mevduatlar
(milyar ABD doları)

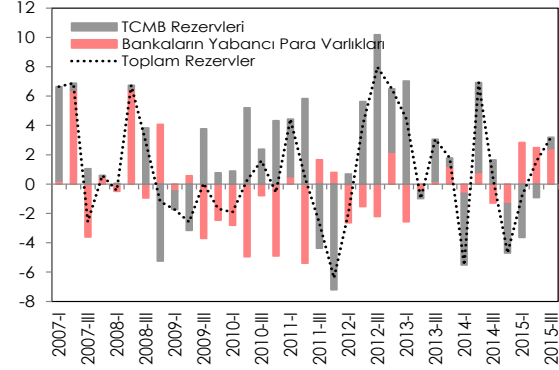
Kaynak: TCMB.

Yılın ilk iki çeyreğinde çıkış yönlü olan ödemeler dengesi istatistiklerindeki rezerv varlıklar kalemi, üçüncü çeyrekte özellikle Temmuz ayında görülen sermaye girişlerinin etkisi ile artış göstermiştir. Bu artışta, Merkez Bankası'nca ihracatçılara kullanılan reeskont kredilerinin geri dönüşlerinden kaynaklanan döviz girişleri ile bankaların Merkez Bankası nezdinde tuttıkları hesaplardaki artış etkili olmuştur. Öte yandan, enerji ithalatçısı KİT'lere ve bankalara yapılan döviz satışları ile yurt dışında ihraç edilen Hazine tahvillerine yapılan faiz ödemeleri, rezervlerdeki başlıca çıkış kalemlerini oluşturmuştur.

TCMB brüt uluslararası rezerv stoku, 2015 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki döneme göre 1,1 milyar ABD doları azalarak 119,6 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Ocak-Kasım dönemi için bakıldığında ise, brüt uluslararası rezervlerin 2014 yılı Aralık ayına göre 10,8 milyar ABD doları azalarak Kasım ayı sonunda 116,7 milyar ABD dolarına gerilediği görülmektedir (Kutu 3). Öte yandan, orijinal vadesine bakılmaksızın vadesine 1 yıl ve daha az kalmış dış borç verisi kullanılarak hesaplanan kalan vadeye göre kısa vadeli dış borçlar (KVDB), bir önceki çeyreğe göre yüzde 1,5 artarak 170,7 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, rezerv yeterlilik göstergelerinden biri olarak kabul edilen toplam uluslararası rezervlerin kalan vadeye göre KVDB stokuna oranı yüzde 83,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yurt dışı şube ve iştirakler hariç tutulduğunda söz konusu oran, yüzde 102,7 olarak hesaplanmaktadır.

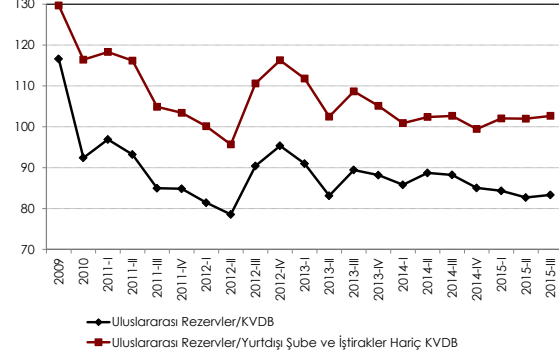
Net Hata ve Noksan (NHN) kalemi, 2015 yılının üçüncü çeyreğinde yaklaşık 3,5 milyar ABD doları net giriş kaydetmiştir. Yıllık bazda bakıldığında, üçüncü çeyrekte oniki aylık birikimli NHN'nin 7,8 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleştiği ve toplam döviz gelirlerine oranının da yüzde 3,8 seviyesine yükseldiği görülmektedir (Kutu 4).

Grafik 37. Ödemeler Dengesi Tablosu'ndaki Rezerv Varlıklar Kalemi ve Bankaların Yabancı Para Muhabir Mevcutları (akım verisi, milyar ABD doları)

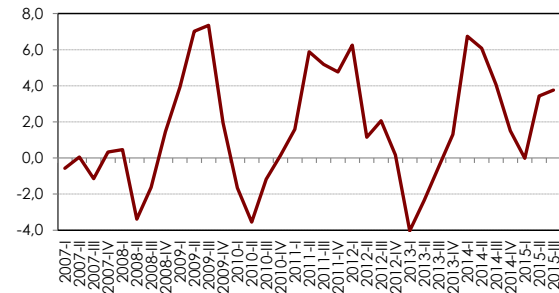
Kaynak: TCMB.

Grafik 38. Toplam Uluslararası Rezerv Stokunun Kalan Vadeye Göre KVDB Stokuna Oranı (yüzde)

Kaynak: TCMB.

Grafik 39. Net Hata Noksanın Toplam Döviz Gelirlerine Oranı (yıllıklandırılmış, yüzde)

Kaynak: TCMB.

Kutu 3

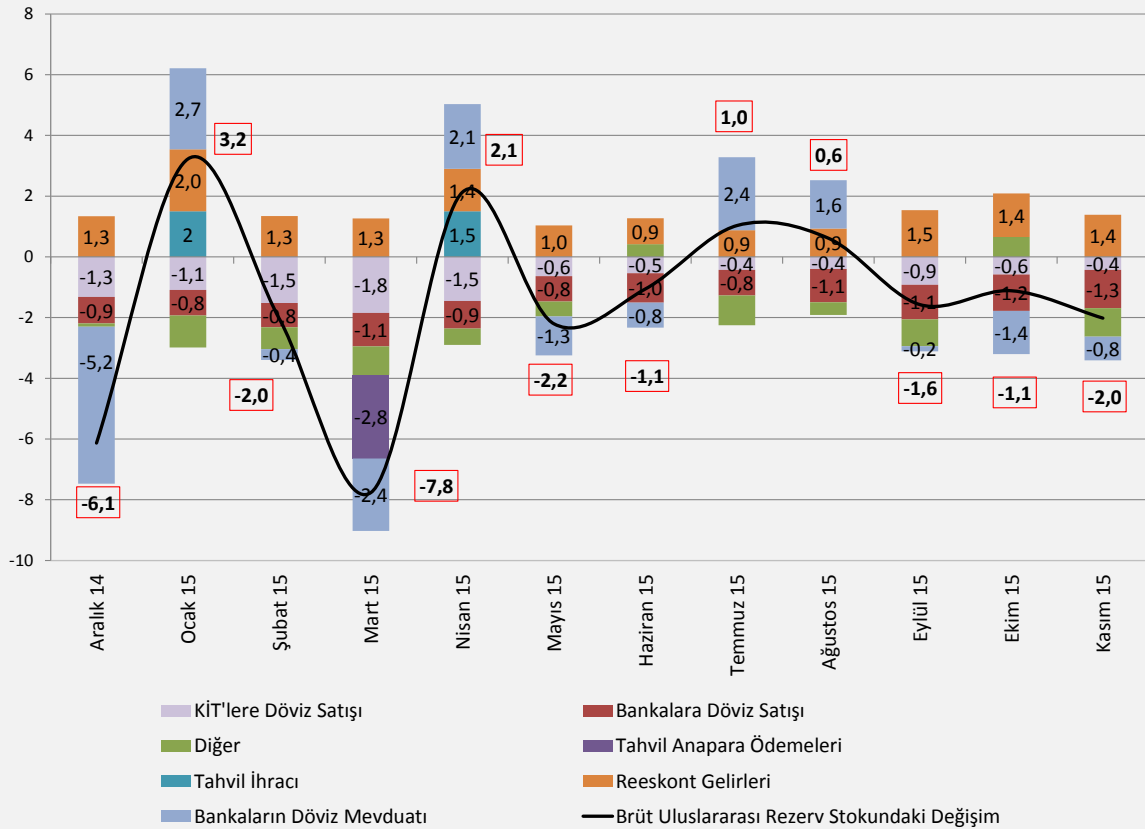
Brüt Uluslararası Rezervlerdeki Değişimin Temel Unsurları

Merkez Bankası küresel piyasalardaki gelişmeleri dikkate alarak, 2015 yılı itibarıyla makro-finansal riskleri sınırlamaya ve basiretli borçlanmayı desteklemeye yönelik yeni makro ihtiyati politikalar uygulamaya başlamıştır. Zorunlu karşılık oranlarında ve reeskont kredilerinde yapılan değişiklikler bu politikalar arasındadır. Bu kutuda, söz konusu politikaların ve diğer uygulamaların etkisiyle uluslararası rezerv stokunda meydana gelen değişimlerin ana unsurları, Ocak - Kasım 2015 dönemi için incelenmiştir.

Bankaların ve finansman şirketlerinin yabancı para cinsinden çekirdek dışı kısa vadeli yükümlülükleri için uygulanan zorunlu karşılık oranlarında, 2015 yılının Ocak ayında değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik ile hem çekirdek dışı yükümlülüklerde vadelerin uzaması planlanmış, hem de Merkez Bankası'nın döviz rezervlerine katkı sağlaması öngörülmüştür. Bunun yanı sıra, 23 Ocak 2015 tarihinde ihracat reeskont kredilerinin kapsamı genişletilmiş ve kredi limiti 15 milyar ABD dolarından 17 milyar ABD dolarına yükseltilmiştir. Söz konusu kredilerin geri ödemeleri döviz olarak gerçekleştiğinden, reeskont kredileri uluslararası rezervleri güçlendiren bir araç olarak ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan, enerji ithalatçısı kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT) döviz ihtiyacının gerekli görülen kısmının Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası tarafından doğrudan karşılanması kararı alınmıştır. Uygulama 17 Aralık 2014 itibarıyla başlamıştır. Enerji ithalatçısı KİT'lere yapılan döviz satışları uluslararası rezervlere aşağı yönlü etki etmektedir.

Uluslararası rezervlerdeki değişim, yurtdışında ve yurtiçinde yerleşik kişilerle döviz üzerinden gerçekleştirilen işlemlerin tümünü yansıtmaktadır. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde brüt uluslararası rezervlerin 10,8 milyar ABD doları azalarak Kasım ayı sonunda 116,7 milyar ABD dolarına gerilediği görülmektedir (Grafik). Bu dönemde, finansal istikrarı destekleyici önlemlerle rezervlerin artış göstermesine rağmen, azaltıcı etmenlerin daha baskın olduğu anlaşılmaktadır. Ocak-Kasım 2015 döneminde rezervleri azaltan muhabir çıkışlarını bankalara yapılan döviz satışları (11,0 milyar ABD doları), enerji ithalatçısı KİT'lere yapılan döviz satışları (9,8 milyar ABD doları) ve diğer çıkışlar (5,9 milyar ABD doları) oluşturmuştur. Öte yandan, yurt içi bankaların Merkez Bankası'nda tuttuğu hesaplarda (zorunlu karşılık hesapları, iki gün ihbarlı hesaplar ve diğerleri) Ocak-Kasım döneminde 1,6 milyar ABD doları artış görülmektedir. Bu artışta, zorunlu karşılık oranlarında yapılan düzenlemenin de etkisinin olduğu söylenebilir. Aynı dönemde, ihracat reeskont kredisi geri ödemeleri, yaklaşık 15,5 milyar ABD doları tutarında döviz girişi sağlarken rezervlere en yüksek katkıyı sağlayan kalem olarak dikkat çekmiştir. Onbir aylık sürede Hazine Müsteşarlığı'nın yurt dışında gerçekleştirdiği tahvil ihraçları 3,0 milyar ABD doları olurken, yaklaşık 2,8 milyar ABD doları düzeyinde geri ödeme kaydedilmiştir. Dolayısıyla, tahvil ihraçları yoluyla, rezervlerde net bazda 250 milyon ABD doları artış sağlanmıştır.

Grafik. Brüt Uluslararası Rezervlerin Değişimindeki Temel Unsurlar
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB

Sonuç olarak, brüt uluslararası rezervlerin değişimine Ocak – Kasım 2015 dönemi için bakıldığında, reeskont kredisi geri ödemelerinin rezervlere katkı sağlayan en önemli etken olduğu görülmektedir. Ayrıca, 2015 yılının ilk onbir aylık döneminde zorunlu karşılıklarda yapılan düzenlemelerin bankaların Merkez Bankası'nda tuttuğu döviz hesaplarında ve dolayısıyla brüt uluslararası rezervlerde artırıcı etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraftan, enerji ithalatçısı KİT'lere yapılan döviz satışlarının ve bankalara ihale yoluyla yapılan döviz satışlarının rezervleri azaltan en temel işlemler olduğu görülmektedir. Önümüzdeki dönemde, enerji ithalatçısı KİT'lere yapılan döviz satışlarının önemli oranda azalacağı beklenmekte ve bu tür işlemlerin rezervlerdeki aşağı yönlü baskıyı azaltacağı öngörülmektedir.

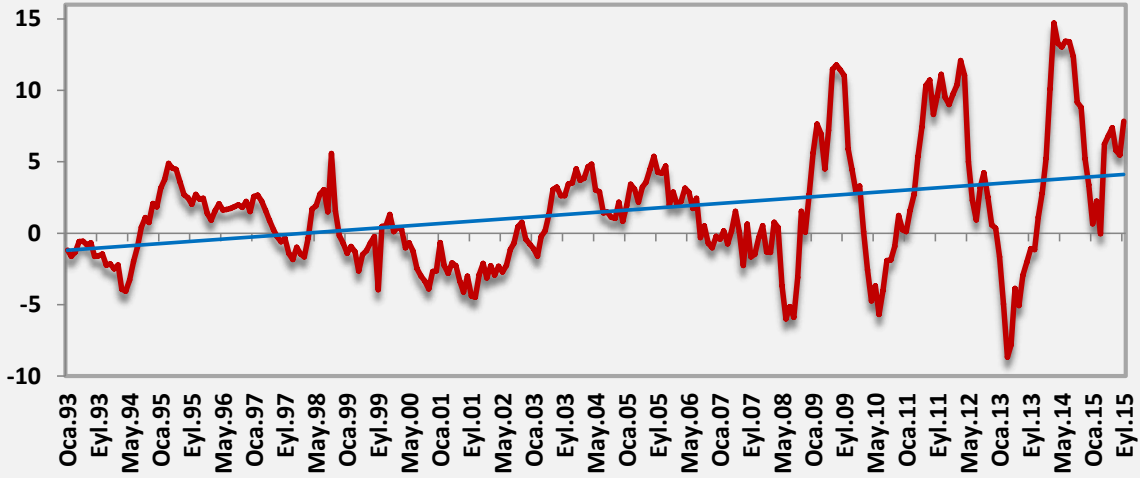
Kutu 4

Net Hata ve Noksan: 2008 Yılı ve Sonrası

Ödemeler Dengesi istatistiklerinde, verilerin değişik kaynaklardan elde edilmesi değerlendirme, ölçme ve kayıt zamanı farklılıklarına yol açtığından; “Cari İşlemler Hesabı” ve “Sermaye Hesabı” kalemlerinin toplamı her zaman “Finans Hesabı” kalemine eşit olmamakta ve sonuç itibarıyla oluşan farklar kalıntı olarak “Net Hata ve Noksan (NHN)” kalemine yansımaktadır. Türkiye’nin ödemeler dengesi istatistiklerinde NHN’nin, zaman içerisinde değişen ekonomi politikaları ve kambiyo mevzuatı, küresel ekonominin seyri, ekonomik aktörlerin beklentileri ve bu doğrultuda geliştirdikleri davranışlar tarafından etkilendiği düşünülmektedir.

NHN kalemi, 1993 - 2015 3. çeyrek dönemi arasında 12 aylık birikimli olarak incelendiğinde, çevrimsel bir hareket gösterdiği, bu çevrimsel hareketin hemen hemen eşit büyüklüklerdeki artı ve eksi değerler arasında gerçekleştiği görülmektedir. Öte yandan, NHN’nin 2008 yılından itibaren önceki yıllara göre daha yüksek bir bant aralığında dalgalandığı diğer bir gözlemdir (Grafik 1).

Grafik 1: Yıllıklandırılmış NHN (milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB

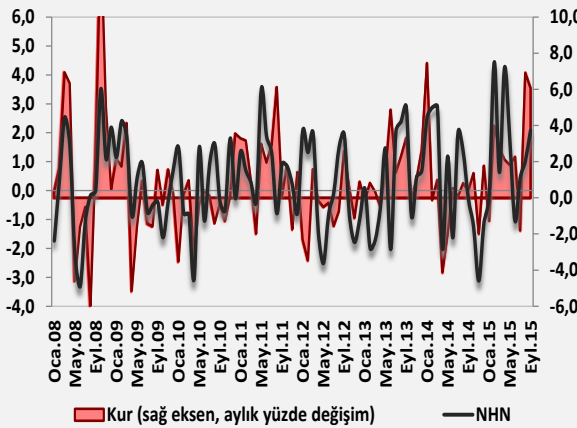
2008 yılından itibaren NHN’in bazı dönemlerde sıfıra yakın eğilim çizgisinden (grafikteki mavi çizgi) oldukça yüksek veya düşük düzeylerde gerçekleşmesi, aşağıdaki sebepler çerçevesinde incelenebilir:

i. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar’da 8 Şubat 2008 tarihinde yapılan değişiklik:

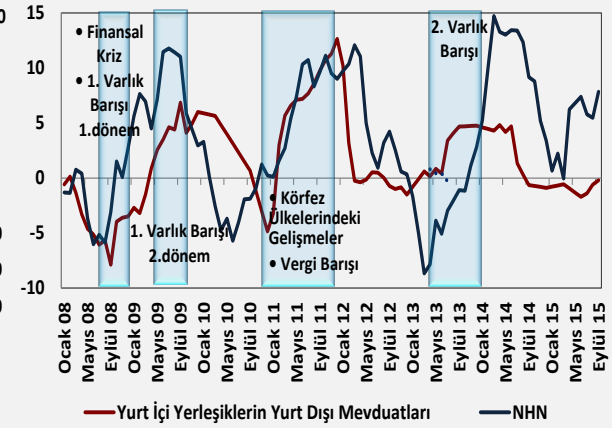
2008 yılından sonra NHN’nin mutlak olarak yüksek düzeylerde gerçekleşmesi, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar’da 8 Şubat 2008 tarih ve 2008/13186 sayılı Karar’la yapılan ihracat bedellerinin tasarrufuna ilişkin yapılan değişiklik çerçevesinde değerlendirilebilir.

Söz konusu kararda yapılan bu değişiklik ile ihracat bedellerinin tasarrufu serbest bırakılmıştır. Ayrıca, görünmeyen işlem gelirlerinin de yurda getirilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu durumun, yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışında tuttıkları mevduatları arttırdığı düşünülmektedir. Şöyle ki; ihracat bedellerinin tamamının ihracatın yapıldığı dönemde yurda getirilmesi (Türk lirası karşılığı alışı yapılsın ya da yapılmassın) NHN'ye yol açmayacaktır. Ancak, ihracat bedellerinin yurda getirilmeyerek yurt dışı mevduat hesaplarında tutulması ve sonrasında Türkiye'de yerleşik bankalar nezdindeki Döviz Tevdiat Hesabı (DTH)'na transfer edilmesi durumunda NHN'ye yol açtığı değerlendirilmektedir. Söz konusu işlemlerin, özellikle sermaye girişlerinin gerilediği, Türk lirasının değer kaybettiği ve döviz kuru oynaklığının yüksek olduğu dönemlerde yoğunlaştığı düşünülmektedir (Grafik 2).

Grafik 2. NHN ve Döviz Kurundaki Değişim*
(aylık, milyar ABD doları)

Grafik 3. NHN ve Yurtiçinde Yerleşik Kişilerin Yurtdışı Mevduatları
(yıllıklandırılmış, milyar ABD doları)

* Döviz kurundaki değişim, 0,5 ABD doları ve 0,5 eurodan oluşan döviz sepetinin aylık yüzde değişimini ifade etmektedir. Artı değerler TL'de değer kaybına, eksi değerler ise TL'de değer kazancına işaret etmektedir

** Veriler yıllıklandırılmış olup milyar ABD doları cinsindedir. Grafikte artı değerler, yurt dışı mevduat azalışına, eksi değerler ise yurt dışı mevduat artışına işaret etmektedir.

Kaynak: TCMB

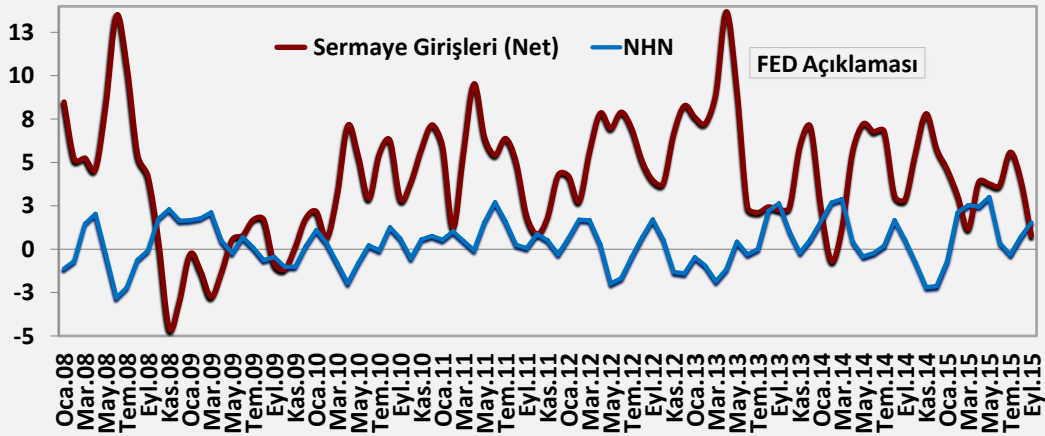
ii. Yurt İçinde Yerleşik Kişilerin Yurt Dışındaki Mevduat Hareketlerinin Tam Olarak Yansıtılmaması:

Olumsuz jeopolitik gelişmelerin yaşandığı ve vergi/varlık barışı gibi uygulamaların olduğu dönemlerde de NHN kaleminin artış gösterdiği gözlenmektedir (Grafik 3). Cari işlemler hesabının açık verdiği bir durumda, finansmanın dış finansal yükümlülük artışı ve/veya dış finansal varlık azalışı ile sağlanması söz konusudur. Yurt dışı yerleşikler kaynaklı net sermaye girişlerinin azaldığı dönemlerde, cari işlemler açığı finansmanında yurt içi yerleşikler kaynaklı sermaye hareketlerinin payı artış göstermekte, diğer bir ifadeyle, banka hariç yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışındaki mevduatlarını da içeren dış varlıklarda bir gerileme ortaya çıkmaktadır.

Grafik 4'te ödemeler dengesi “Finans Hesabı” yükümlülük kalemlerinin (Doğrudan Yatırımlar, Portföy Yatırımları ve Diğer Yatırımlar yükümlülükleri) toplamı olarak hesaplanan yurt dışı yerleşikler kaynaklı net sermaye girişleri ile NHN kalemi arasındaki ilişki gösterilmektedir. İlgili serilerin ters yönlü hareketi, yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışındaki mevduatları kaleminin NHN’yi açıklayan temel bir kalem olduğunu düşündürmektedir.

Ödemeler Dengesi İstatistikleri derleme metodolojisine göre, yurt içinde yerleşik kişilerin (bankalar hariç) yurt dışı bankalardaki (yurt içinde yerleşik bankaların yurt dışı şubeleri dahil) mevduatları, "Finans Hesapları / Diğer Yatırımlar / Varlıklar / Efektif ve Mevduat / Diğer Sektörler" kalemine kaydedilmektedir. Söz konusu mevduatların veri kaynağı, Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements, BIS)'nin yayımladığı “Yerel Bankacılık İstatistikleri”dir. Bu kapsamda, yurt dışı mevduatlardaki azalışın BIS istatistiklerine yansımayan kısmının, NHN’de artışa yol açtığı değerlendirilmektedir.

Grafik 4: Yurt Dışı Yerleşikler Kaynaklı Net Sermaye Girişleri ve NHN
(2 aylık hareketli ortalama, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB

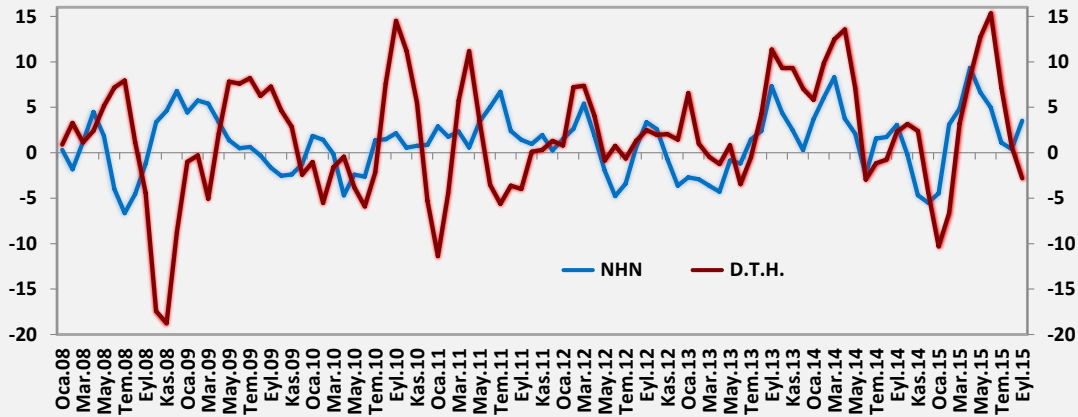
Hâlihazırda alternatif bir kaynağı bulunmayan BIS verisinin kapsamına ilişkin aşağıdaki çıkarımları yapmak mümkündür:

- Mevcut durumda BIS'e 44 ülke raporlama yapmaktadır. Malta ve Rusya gibi Türkiye kaynaklı işlemlerin yoğun olabileceği ülkeler kapsamamaktadır. Diğer taraftan, raporlama yapan her ülkede Türkiye'ye ilişkin kapsamın da tam olmayabileceği değerlendirilmektedir.
- Yerleşiklik ilkesi temelinde derlenen BIS verisinin kapsamının, bu kuruluşa raporlama yapan üye ülkelerde “Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişi olarak mevduat hesabı açtıranlar” ile sınırlı olduğu bilinmektedir. Ancak, Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin yurt dışında (örneğin, Hollanda, Lüksemburg ve çeşitli off-shore merkezlerinde) kurmuş oldukları şirketlere ait mevduatlar, yerleşikleri olduğu ülkenin mevduatı olarak değerlendirileceğinden, BIS Türkiye verisine dahil olmamaktadır.

iii. Türk Lirasındaki Değer Kaybı ve Yurt İçinde Yerleşik Kişilerin DTH'ları:

2015 yılı Ocak-Eylül döneminde, yurt içinde yerleşik kişilerin Türkiye'de yerleşik bankalar nezdindeki DTH'larında 2014 yıl sonuna göre yaklaşık 15,8 milyar ABD dolarlık bir artış gözlenmektedir. Anılan dönemde, Türk lirasının ABD doları ve euro karşısında değer kaybetmesinin (aylık ortalama döviz alış kurlarına göre nominal değer kaybı sırasıyla yüzde 31,3 ve yüzde 19,6), yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışındaki mevduatlarını yurda getirmeye teşvik ettiği düşünülmektedir (Grafik 5).

Grafik 5: Yurt İçinde Yerleşik Kişilerin Yurt İçi DTH'ları* ve NHN
(3 aylık hareketli toplam, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB

(*) DTH verisi için bakınız: EVDS/Genel İstatistikler/Aylık Para ve Banka İstatistikleri/Mevduatlar/Mevduat Bankaları (Kurumsal Sektörlere Göre) ve Katılım Bankaları Toplanan Fonlar (Kurumsal Sektörlere Göre): Yabancı Para (Kıymetli Maden Depo Hesabı Hariç).

Sonuç olarak, finansal hareketliliğin yoğun olduğu, sermaye girişlerinin zayıfladığı ve Türk lirasında değer kayıplarının yaşandığı dönemlerde, cari işlemler açığı finansmanında bankacılık kesimi hariç yurt içi yerleşiklerin yurt dışı mevduatları kaynaklı sermaye hareketlerinin payının arttığı bilinmektedir. Söz konusu mevduatların temel veri kaynağı olan BIS istatistiklerinin kapsamının tam olmaması, NHN kaleminde artışa yol açmaktadır. 2015 yılı Ocak-Eylül dönemi de benzer nitelikte olup, bu dönemde gerçekleşen 13,3 milyar ABD doları düzeyindeki NHN'nin önemli bir bölümünün, BIS istatistiklerince kapsamayan yurt dışı mevduat hesapları kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

III. Ek Tablolar

Ödemeler Dengesi (milyar ABD doları)

	Ocak-Eylül			Eylül (yıllıklandırılmış)		
	2014	2015	% Değişim	2014	2015	% Değişim
Cari İşlemler Hesabı	-31,5	-25,3	-19,8	-47,3	-40,3	-14,8
Dış Ticaret Hesabı	-45,5	-37,0	-18,6	-64,8	-55,1	-14,9
Mal İhracatı	127,2	113,7	-10,6	169,4	155,5	-8,2
İhracat (fob)	118,4	107,2		157,8	146,4	
Bavul Ticareti	6,7	4,5		8,7	6,3	
Mal İthalatı	172,7	150,8	-12,7	234,2	210,6	-10,1
İthalat (cif)	179,8	156,3		243,9	218,7	
Uyarılama: Navlun ve Sigorta	-9,5	-7,5		-12,9	-10,6	
Hizmetler Hesabı	20,1	19,2	-4,6	25,0	24,2	-3,2
Seyahat (net)	19,4	17,2		24,7	22,3	
Gelir	23,0	21,1		29,8	27,6	
Gider	3,6	3,9		5,1	5,4	
Diğer Hizmet Gelirleri (net)	0,7	2,0		0,3	2,0	
Birincil Gelir Dengesi	-7,0	-8,1	16,9	-8,8	-10,4	18,1
Ücret Ödemeleri (net)	-0,7	-0,8		-0,7	-1,0	
Doğrudan Yatırım Gelirleri (net)	-1,9	-2,9		-2,6	-3,3	
Portföy Yatırımı Gelirleri (net)	-1,7	-2,1		-1,7	-2,4	
Diğer Yatırım Gelirleri (net)	-2,7	-2,4		-3,8	-3,7	
Faiz Geliri	1,2	1,3		1,7	1,7	
Faiz Gideri	3,9	3,7		5,5	5,5	
İkincil Gelir Dengesi	0,8	0,7	-15,7	1,2	1,0	-20,8
İşçi Gelirleri	0,7	0,6		0,9	0,7	
Se Sermaye Hesabı	-0,1	0,0		-0,1	0,0	
Fir Finans Hesabı	-22,7	-11,9	-47,4	-38,2	-32,5	-15,0
Doğrudan Yatırımlar (net)	-5,1	-8,7	71,1	-7,8	-9,3	20,3
Net Varlık Edinimi	4,4	3,9		6,0	6,5	
Net Yükümlülük Oluşumu	9,5	12,6		13,7	15,8	
Portföy Yatırımları (net)	-13,7	11,7	-185,2	-18,5	5,3	-128,8
Net Varlık Edinimi	0,7	5,2		0,5	5,2	
Net Yükümlülük Oluşumu	14,4	-6,5		19,0	-0,1	
Hisse Senetleri	1,6	-1,1		2,8	-0,1	
Borç Senetleri	12,8	-5,5		16,3	0,0	
DİBS'ler	-1,2	-5,9		-3,6	-4,3	
Hazine Yurt Dışı Tahvil İhracı	3,2	0,3		6,1	1,3	
Borçlanma	6,3	3,0		9,2	4,0	
Geri Ödeme	3,1	2,8		3,1	2,8	
Bankalar (net)	8,1	-0,1		10,5	2,2	
Diğer Sektörler (net)	2,7	0,3		3,2	0,9	
Diğer Yatırımlar (net)	-6,8	-11,1	64,6	-15,4	-21,3	38,6
Efektif ve Mevduatlar	1,8	1,6		1,7	-0,8	
Net Varlık Edinimi	1,8	13,0		1,7	11,5	
Bankalar	1,0	12,9		1,1	11,3	
Yabancı Para	-1,1	7,8		0,1	6,4	
Türk Lirası	2,1	5,1		1,0	4,8	
Diğer Sektörler	0,8	0,1		0,6	0,2	
Net Yükümlülük Oluşumu	0,1	11,5		0,0	12,3	
Merkez Bankası	-2,0	-0,7		-2,5	-1,1	
Bankalar	2,0	12,2		2,4	13,4	
Krediler	-8,5	-11,3		-16,1	-17,9	
Net Varlık Edinimi	2,0	0,5		2,1	0,3	
Net Yükümlülük Oluşumu	10,5	11,8		18,3	18,2	
Bankalar	7,4	5,2		14,3	9,7	
Kısa Vade	2,7	-15,6		5,6	-14,6	
Uzun Vade	4,7	20,8		8,7	24,2	
Genel Hükümet	-0,9	-0,8		-1,3	-0,8	
Uzun Vade	-0,9	-0,8		-1,3	-0,8	
Diğer Sektörler	4,0	7,3		5,3	9,2	
Kısa Vade	0,1	0,5		0,8	0,7	
Uzun Vade	3,9	6,8		4,5	8,6	
Ticari Krediler	0,4	-1,1		-0,5	-2,3	
Net Varlık Edinimi	0,0	-0,9		0,8	-1,3	
Net Yükümlülük Oluşumu	-0,4	0,3		1,4	1,0	
Diğer Varlık ve Yükümlülükler	-0,4	-0,3		-0,5	-0,3	
Resmi Rezervlerdeki Değişim	2,9	-3,8		3,5	-7,1	
Net Hata ve Noksan	8,9	13,3		9,2	7,8	

Kaynak: TCMB.

Dış Finansman İhtiyacı ve Finansman Kaynakları (milyar ABD doları)

	2014				2014	2015		
	I	II	III	IV		I	II	III
Finansman İhtiyacı	-25,4	-22,6	-20,1	-26,4	-94,6	-24,3	-24,9	-17,0
Cari İşlemler Dengesi (Cari Transferler Hariç)	-12,0	-13,0	-7,3	-15,3	-47,6	-11,1	-11,7	-3,2
Borç Senedi ve Kredi Geri Ödemeleri	-11,5	-10,8	-10,0	-11,6	-43,9	-13,1	-11,1	-11,2
Borç Senetleri (Yurtdışı)	-4,2	-1,2	-1,8	-2,1	-9,2	-5,2	-2,4	-3,1
Uzun Vadeli Krediler	-7,3	-9,7	-8,2	-9,6	-34,7	-7,9	-8,6	-8,2
Ticari Krediler	-0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,1	0,0	0,0
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(IMF)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	-0,5	-1,0	-0,6	-1,0	-3,1	-0,7	-0,7	-0,4
(IMF)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankalar	-1,9	-2,5	-2,2	-2,6	-9,2	-2,8	-3,3	-2,4
Diğer Sektörler	-4,9	-6,1	-5,3	-5,9	-22,3	-4,3	-4,5	-5,3
Diğer Varlıklar (- artışa işaret etmektedir) 1/	-2,0	1,2	-2,8	0,5	-3,0	-0,2	-2,1	-2,6
Finansman Kaynakları	25,4	22,6	20,1	26,4	94,6	24,3	24,9	17,0
Cari Transferler	0,2	0,3	0,3	0,3	1,1	0,2	0,2	0,3
Sermaye Hesabı	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
Doğrudan Yatırımlar (Net)	3,1	1,6	0,4	0,6	5,7	2,5	1,7	4,4
Hisse Senetleri (Net)	0,4	1,1	0,1	1,0	2,6	-0,7	0,7	-1,1
Borç Senetleri ve Krediler	10,0	27,9	17,3	24,2	79,5	12,8	16,6	12,6
Borç Senetleri	1,8	13,5	4,7	7,5	27,5	5,0	1,2	-0,9
Yurtiçi (Net)	-3,8	4,1	-1,3	1,6	0,6	-1,0	-3,0	-2,2
Yurtdışı	5,6	9,4	6,0	5,9	26,9	6,0	4,2	1,3
Uzun Vadeli Krediler	10,8	11,4	10,6	14,8	47,6	11,4	21,0	19,1
Ticari Krediler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1	0,1
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(IMF)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	0,2	0,5	0,5	1,0	2,2	0,3	0,6	0,2
(IMF)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankalar	3,5	3,6	4,2	6,0	17,3	6,4	11,9	11,0
Diğer Sektörler	7,0	7,3	5,9	7,7	28,0	4,7	8,4	7,9
Kısa Vadeli Krediler (Net)	-2,6	3,1	2,0	1,9	4,4	-3,6	-5,6	-5,6
Ticari Krediler	-2,3	1,4	0,5	0,7	0,3	-1,9	1,4	0,6
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankalar	-0,2	1,8	1,1	1,0	3,8	-1,9	-6,9	-6,8
Diğer Sektörler	-0,1	-0,1	0,4	0,1	0,3	0,1	-0,1	0,5
Mevduatlar (Net)	-2,4	1,3	1,1	0,8	0,9	6,9	2,5	2,0
Diğer Yükümlülükler	0,1	0,2	0,1	0,0	0,5	0,0	0,1	0,1
Net Hata ve Noksan	8,3	-2,5	3,1	-5,5	3,4	4,9	5,0	3,5
Bankalar Efektif ve Mevduatı 2/	0,9	-1,2	-0,7	1,6	0,6	-5,9	-2,9	-4,1
Rezerv Varlıklar 2/	4,9	-6,1	-1,6	3,4	0,5	3,6	0,9	-0,8

Kaynak: TCMB.

1/ Bankaların Döviz Varlıkları hariç

2/- artışa işaret etmektedir.

Ödemeler Dengesi Borç Yaratan ve Borç Yaratmayan Akımlar (milyar ABD doları)

	2014				2014	2015		
	I	II	III	IV		I	II	III
A) Cari İşlemler Dengesi	-11,8	-12,8	-7,0	-15,0	-46,5	-10,9	-11,5	-2,9
B) Sermaye ve Finans Hesapları	3,5	15,2	3,9	20,5	43,1	6,0	6,5	-0,6
Sermaye Hesabı	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
Finans Hesapları	3,5	15,2	4,0	20,5	43,2	6,0	6,5	-0,6
Varlıklar	-2,2	-1,1	-5,6	-0,5	-9,5	-7,1	-6,2	-8,4
Doğrudan Yatırımlar	-1,2	-1,1	-2,1	-2,6	-7,0	-1,1	-1,1	-1,7
Portföy Yatırımları	-0,5	-0,7	0,5	0,0	-0,7	-0,7	-1,9	-2,5
Diğer Yatırımlar	-0,5	0,7	-4,0	2,2	-1,7	-5,3	-3,2	-4,1
Yükümlülükler	0,8	22,5	11,3	17,6	52,2	9,5	11,7	8,5
Borç Yaratmayan İşlemler	4,6	4,5	2,6	4,2	16,0	2,8	3,2	5,1
Doğrudan Yatırımlar 1/	4,1	3,2	2,4	3,3	12,9	3,5	2,4	6,1
Portföy Yatırımları/Hisse Senetleri	0,4	1,1	0,1	1,0	2,6	-0,7	0,7	-1,1
Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler	0,1	0,2	0,1	0,0	0,5	0,0	0,1	0,1
Borç Yaratan İşlemler	-3,7	18,0	8,6	13,4	36,2	6,8	8,5	3,5
Portföy Yatırımları/Borç Senetleri	-2,4	12,3	2,8	5,5	18,3	-0,2	-1,2	-4,0
Ticari Krediler	-2,3	1,4	0,5	0,7	0,3	-1,9	1,5	0,7
Krediler	3,3	2,9	4,1	6,3	16,7	1,9	5,8	4,8
Mevduatlar	-2,4	1,3	1,1	0,8	0,9	6,9	2,5	2,0
Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rezerv Varlıklar	4,9	-6,1	-1,6	3,4	0,5	3,6	0,9	-0,8
C) Net Hata ve Noksan	8,3	-2,5	3,1	-5,5	3,4	4,9	5,0	3,5

Kaynak: TCMB.

1/ Doğrudan Yatırımlar içerisinde yer alan "Diğer Sermaye", Borç Yaratan İşlemler altındaki krediler kaleminde gösterilmektedir.

2/ Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2009 Ağustos ve Eylül aylarında IMF üyesi ülkelere, Fon'daki kotalarına paralel olarak SDR tahsisatı yapılmıştır. Buna göre, Türkiye'ye tahsis edilen SDR karşılığı 1.497 milyon ABD doları, ödemeler dengesi istatistiklerinde "Finans Hesapları" altında "Diğer Yatırımlar / Diğer Yükümlülükler" ve "Rezerv Varlıklar / Resmi Rezervler / Döviz Varlıkları" kalemleri altında kaydedilmiştir.

Geçmiş Ödemeler Dengesi Raporlarında Yayımlanan Kutular

2015-II

- Kutu 1. Türkiye'nin Enerji İthalatındaki Son Dönem Gelişmeleri
- Kutu 2. Zorunlu Karşılıklardaki Değişiklik ve Bankacılık Kesimi Dış Borçlanması
- Kutu 3. Özel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Kredilerin Döviz Kompozisyonu
- Kutu 4. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Kesintilerinin Ticari Krediler Üzerine Etkisi

2015-I

- Kutu 1. Cari İşlemler Hesabı'nda 2014 Yılı İçin Yapılan Güncellemeler
- Kutu 2. Türkiye'nin Reel Efektif Döviz Kurlarının Güncellenmesi
- Kutu 3. Uluslararası Yatırım Pozisyonuna Sektörel Bir Bakış
- Kutu 4. Bütünsel Uluslararası Yatırım Pozisyonu Tablosu

2014-IV

- Kutu 1. Yakın Gelecekte Cari İşlemler Dengesi Üzerinde Etkili Olabilecek Risk Unsurları
- Kutu 2. Ödemeler Dengesi İstatistikleri'nde Dış Ticaret Dengesi Hesabı Altında Yapılan Uyarlamalar
- Kutu 3. Bavul Ticareti
- Kutu 4. Brüt Dış Finansman İhtiyacı Çerçevesinde Rezerv Yeterliliği

2014-III

- Kutu 1. Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Altıncı El Kitabı'na Geçişin Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Etkileri
- Kutu 2. Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kredilerin Döviz Kompozisyonu
- Kutu 3. Net Hata Noksan Kalemi ve Seçilmiş Ülkeler Bazında Karşılaştırması

2014-II

- Kutu 1. Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Altıncı El Kitabı'na Geçiş Sürecinde Türkiye Uygulaması
- Kutu 2. Irak'ta Ortaya Çıkan Jeopolitik Gerginliklerin İhracata Yansımaları
- Kutu 3. Bankacılık Sektörünün Yurt Dışında İhraç Ettiği Tahvil ve Bonolar

2014-I

- Kutu 1. Rusya ve Ukrayna'da Ortaya Çıkan Gelişmelerin Ödemeler Dengesi İstatistikleri Açısından Değerlendirilmesi
- Kutu 2. Nicel Gevşeme Programıyla İlgili Beklentilerin Türkiye'ye Yönelik Portföy Yatırımlarına Etkisi
- Kutu 3. Net Hata ve Noksan Kalemindeki Güncellemeler

2013-IV

- Kutu 1. Euro Bölgesi İktisadi Gelişmelerinin Doğrudan Yabancı Yatırım Girişine Etkisi
- Kutu 2. Reeskont Kredilerinin Uluslararası Rezervlere Etkisi
- Kutu 3. 2014 Yılı Dış Borç Servisine Yönelik Bir Değerlendirme

2013-III

- Kutu 1. AB Ülkelerine Yapılan İhracatta Son Dönem Gelişmeler
- Kutu 2. Suriyeli Sığınmacılar ile İlgili Turizm İstatistiklerinde Yapılan Düzeltme ve Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Yansımaları
- Kutu 3. Uluslararası Yatırım Pozisyonu: Türkiye İçin Bir Analiz
- Kutu 4. Özel Sektör Dış Borç Stoku

2013-II

- Kutu 1. Türkiye'nin Elektrik Üretimine Yönelik Enerji İthalatı
- Kutu 2. Altın Dış Ticaretinin Cari Açık Üzerindeki Etkisi ve Son Dönem Gelişmeler
- Kutu 3. Yatırım Geliri Dengesi ile Uluslararası Faiz Oranları
- Kutu 4. ROM Uygulaması ve Uluslararası Rezervlerdeki Yapısal Değişim

2013-I

- Kutu 1. Türkiye’de Dış Ticaretin Teknolojik Yapısı: 1990-2012 Dönemi
- Kutu 2. Yurt Dışı Yerleşiklerin Mülkiyetindeki Menkul Değerlerin Vade Yapısı
- Kutu 3. Net Hata ve Noksan Kalemindeki Çıkış Yönlü Hareket

2012-IV

- Kutu 1. Cari Açık Finansman Kalitesinin Makro Gösterimi
- Kutu 2. İhracatta Yerli ve Yabancı Katma Değer Oranları
- Kutu 3. Turizm İstatistiklerinde Yöntemsel Güncelleme ve Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Yansımaları
- Kutu 4. IMF Kaynak Kullanımı ve Ödemeler Dengesi İstatistikleri
- Kutu 5. Rezerv Yeterliliği Hesaplamasına Yeni Yaklaşım

2012-III

- Kutu 1. Avrupa Birliği ve ODKA Ülkelerine Yapılan İhracatta Son Dönem Gelişmeler
- Kutu 2. Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat (KMDTH) ve Süper Döviz Hesabı (SDH) Hareketleri ile Net Hata ve Noksan
- Kutu 3. Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kredi Borcu

2012-II

- Kutu 1. Avrupa Birliği’ndeki Son Dönem Gelişmeleri ve Sektörel İhracat
- Kutu 2. Türkiye’ye Gelen Ziyaretçilerin Profili Ve Milliyetine Göre Turizm Gelirlerinin Genel Analizi
- Kutu 3. Yurt Dışı Yerleşiklerin Mülkiyetindeki Devlet İç Borçlanma Senetlerinin Yapısı

2012-I

- Kutu 1. Türkiye’nin İhracat Performansının Ürün ve Ülke Grubu Çeşitlendirmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi
- Kutu 2. Türkiye’de Yerleşik Kişilerin Yurt Dışındaki Mevduatları ve Net Hata Noksan
- Kutu 3. Yurt Dışı Yerleşikler ile Gerçekleştirilen Repo İşlemleri
- Kutu 4. Net Uluslararası Rezervler

2011-IV

- Kutu 1. Kredi Genişlemesi ve Cari İşlemler Dengesi
- Kutu 2. Suriye’de Ortaya Çıkan Gelişmelerin Türkiye’nin İhracatına Yansımaları
- Kutu 3. Cari İşlemler Açığı ve Finansman Kalemleri
- Kutu 4. Euro Bölgesi Borç Krizinin Türkiye’ye Yönelik Sermaye Akımları Üzerine Etkileri
- Kutu 5. Türkiye’ye Yapılan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
- Kutu 6. Ödemeler Dengesi İstatistikleri Revizyon Politikası Çerçevesinde Yapılan Güncellemeler

2011-III

- Kutu 1. Altın İthalatındaki Artış ve Toplam İthalata Etkisi
- Kutu 2. Uluslararası Rezervler ve Döviz Likiditesi
- Kutu 3. Türkiye’nin Euro Bölgesinin Sorunlu Çevre Ülkelerindeki Finansal Varlıkları

2011-II

- Kutu 1. Cari İşlemler Açığının Genişlemesinde Dış Ticaret Hadlerinin Etkisi
- Kutu 2. Yurt İçi Yerleşiklerin Sermaye Hareketleri Üzerindeki Belirleyiciliği
- Kutu 3. Yurt İçi Yerleşiklerce Net Efektif Karşılığı Açılan Mevduatlar Kapsamında Net Hata ve Noksan Kaleminin Analizi

2011-I

- Kutu 1. Kuzey Afrika’da Ortaya Çıkan Gelişmelerin Sektör Bazında Türkiye’nin Dış Ticaretine Yansımaları
- Kutu 2. Körfez Ülkelerinde Ortaya Çıkan Gelişmelerin Ödemeler Dengesi Finans Hesapları Üzerindeki Etkisi
- Kutu 3. Bilanço Dışı Yabancı Para Net Genel Pozisyonu Çerçevesinde Swap İşlemlerinin Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Kaydı
- Kutu 4. Uluslararası Rezervler ve Kısa Vadeli Dış Borçlar

2010-IV

- Kutu 1. Kriz ve Kriz Sonrası Dönemde Gelişmekte Olan Ülkelere Sermaye Akımlarının Eğilimi ve Türkiye
- Kutu 2. Yurt İçinde Yerleşik Bankaların Yurt Dışı Şubelerinin (Yurt Dışı Şubeler) 2010 Yılı Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Etkisi
- Kutu 3. Kısa Vadeli Dış Borçlar - 2010 Yılı Gelişmeleri